

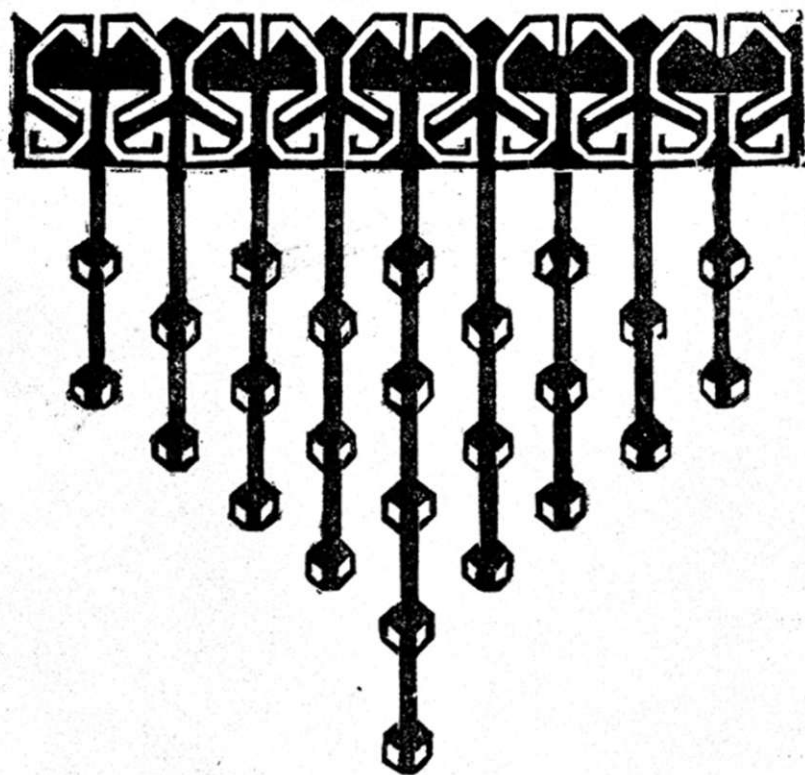
LJUBLJANSKI

ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXII.

OKTOKBER 1912

ŠTEV. 10.

Vsebina oktobrskega zvezka:

1. R. M. Vojanov: <i>Dobra letina</i>	513
2. R. M. Vojanov: <i>Matjažev sonet</i>	514
3. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje.)	515
4. Milan Pugelj: <i>Jetnik</i> . (Dalje prihodnjič.)	528
5. Andrej Labud: <i>Pisma</i>	534
6. Fr. Govékar: <i>Anton Aškerc in Alfred Jensen</i>	535
7. Ant. Aškerc: <i>Atila v Emoni</i> . IV.	539
8. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . (Dalje prihodnjič.)	550
9. Dr. Vinko Zupan: <i>Jaroslav Vrchlický</i>	555
10. Jos. Premk: <i>Tobijeve noči</i> . (Dalje prihodnjič.)	560
11. Književna poročila.	
Dr. Lončar: <i>Ivan Grafenauer, Zgodovina novejšega slovenskega slovonstva. II. del.</i> — —e—: Dr. Viktor Tiller, <i>Ustavoznanstvo avstrijsko-ogrsko države.</i> — Š.: Dr. Karl Glaser, <i>Der indische Student.</i> — Bogdan Popović: <i>Antologija novije srpske lirike</i>	565
12. Glasba.	
Dr. P. Kozina: <i>Novi Akordi.</i> — Zbirka slovenskih narodnih pesmi	566
13. Razni zapiski.	
Milan Pajk: <i>† Peter pl. Radics.</i> — F. G.: <i>Kette in Aškerc</i>	567

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

R. M. Vojanov:

Dobra letina.

Sladkejšega vina že petdeset let
po naših goricah pridelal ni svet,
še sodov bahato trebušnih
je bilo premalo.

Od Trške goré po deželi okrog
konjiči so trtni odvažali sok.
To bila je kapljica krepka
za zimske večere.

Na svečnico, ko že prihajal je mrak,
priškriplje prešerno voz vina težak
v utrjeno stolno Ljubljano
skoz karlovška vrata.

A vpregi pretežka pač sod sta in voz;
pincgavcov že eden na sprednjih je bos,
in bič mora venomer peti
po ulicah mestnih.

Pred hišo deželno ustavi voznik,
objame z rokama debeli ročnik
in trdo potrka na vrata,
da v dvorcu odmeva.

In vrata odpre in zatrobi vratar
in že vlastelinov se cel kolobar
v lasuljah in žametnih haljah
nateče krog voza.

Služabniki sod na dvorišče zvalé,
gospodí kar resni obrazi žare;
ej, meñda koj pride pokušnja
kipeče novine?

Turjaški s koščeno ogromno pestjo
pretrka obsežno posodo krepko
ter drugom pokima visokim
s pomembnim nasmehom.

Potem pa pokliče služabnikov šest,
šest bêtov zasika, zajeka jih šest
po silnem lesenem orjaku,
da vekajo doge.

Sesuje se sod in zakriti zaklad
zasiže očem, ves krasán, prebogat:
prevod Dalmatinov slovenski
iz svetega pisma.

Matjažev sonet.

Pod goro silno v dvoru kamengrada
za mizo skalno kralj Matjaž sedi
in spi. Za njim junaška vojska spí;
krog mize gre Matjažu bela brada.

Kralj menda čaka, da nam čas zavlada,
ko narod naš izžet prav do kosti
bo v jarmu trpkem znoj potil in kri,
od tujca bičan kruto v lica mlada.

Iz spanja kralj, če res si nam vladar!
Mi bdeči sokoli že čakamo,
da v boj za pravdo odkorakamo.

Kaj nam in tebi srak je mar?!
zdaj tvoj je dan — zavihti meč jeklen,
da se zarije v kri in dob zelen!

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

25.

Ropot na dvorišču je zdramil klečečega. Omar je dvignil glavo in motril rajnico. Plahi svit cvrketajoče, medlo brleče sveče je obigraeval bele mrtvaške rože na zagonetnem obrazu tihe Fatime in lil po njem velevznosito, nekaljeno blaženost drugih svetov . . . Zopet je bilo Omarju, da spava pred njim tuje bitje . . .

„Sam!“

Osvajala so ga neizrečeno bridka čustva. Za vedno, za vedno je izgubil svojo edino zavetnico, svetovalko, sestro, svojo prijateljico, svojo drugo mater, ki ga je ljubila tako nesebično in iskreno kakor rodnega otroka. Še nikdar, niti pri ciganih, se ni čutil tako nesrečnega in zapuščenega. Težilo mu je dušo in mu jemalo vso mlado moč in mlado zaupljivost. Oslutil je tajnovito večnost.

Zdajci se je zavedel, da je sam pri rajnici in tesnoben strah pred tiho gospo mu je zagomezal po udih. Vstal je in se obrnil proti vratom.

Tedaj se je vrnila Jelena. Dolila je olja v ampolo, visečo od stropa, jo prižgala in ugasila pojemajočo svečo. Osuplo je pogledovala zdaj Fatimo zdaj Omarja.

Ko je doumela, kaj se je dogodilo, je podrhtala. Burno so se ji dvigale prsi; jela je mežikati in po licih ji je lila solza za solzo.

„Joj, gorje meni,“ je vzdihala in jecala v predpasnik. „Nikdar več ne bom imela tako blage gospodarice! Nikdar več!“

Rahlo so zaškripala vrata in zašumela je težka zavesa. Prišel je Osman paša.

„Kako je hanumi?“ je mirno vprašal Omarja.

„Preminula . . .“ je zaihtel Omar. Zapiralo mu je sapo, zatezalo mu grlo in privrelo mu je iz skelečih oči.

„Jelena, zakrij hanumi obraz!“ je ukazal Osman paša, ki se je bil takoj okrenil proti vratom. Smrt pretрга mohamedancu zakonsko zvezo; umrla žena je možu zopet — tujka in on poslej ne sme več videti njenega obličja.

Jelena je ustregla gospodarju.

„Kaj se jokaš?“ je rekel Osman paša Omarju in ga bodril: „Nihče ne živi dalje, nego mu je namenil Allah. Smrt je bel dro-medar, ki poklekne pred vrata vsakemu zemljanu. Kismet! Na turbetu ji dam postaviti lep nagrobni kamen od belega marmora in vdolbsti vanj zahvalnico Allahu . . . Jelena, k Ilmi halu, da obvesti imama!“

Odšli so vsi trije. Paša je poslal po slavni zdravnici Ailimo in Gülbahar. Zunaj je jelo po malem deževati.

Kmalu sta dospeli sloviti biljarici. Umili sta rajnico z mlačno in mrzlo vodo, iztegnili hanumi roke in noge ter privezali oba palca na nogah z zelenim motvozom. Pod prsi ji je položila Gülbahar težak ključ, Ailima pa ji je dala kafre v oledenele roke. Omotali sta truplo v turban — mrtvaški prt, oblekli Fatimi brezrokavno srajco, v kateri ni bilo nobene zavozlane nitke, in pokrili mrliča s platneno odejo.

Ko sta se poslovili, je prišel duhovnik, imam Ahmed, suhljat, bradat mož, miren, resen, dostojanstven. S sabo je privedel dva pomočnika. Položili so Fatimo na oder. Imam jo je pokrili z zeleno odejo iz mošeje in obesil ruto ob zgjavje.

Da ni bilo že tako pozno in da ni deževalo čimdalje huje, bi bili pokopali Fatimo kar neutegoma; tako pa so odgodili pogreb na drugo jutro.

Omarju je bilo, kakor da se mu je nekaj nebeško lepega ulomilo v duši ter izginilo za vekomaj. Bilo mu je, kakor da ga mučijo težke strašne sanje; nemiren je taval po mračnih hodnikih. Vse se mu je zdelo pusto, prazno.

Zlasti ga je razburjala misel, da Fatimi ne bo mogel izpolniti poslednje prošnje. Takoj po jaciji se je požuril gori v haremluk. Bal se je izdajalske priče; toda v mrtvačnici ni bilo žive duše.

S trepetajočimi prsti je vzel slonokosteno razpelce izza opasa ter odmotal in vzdignil trojno odejo na odru. Ta trenotek se mu je zazdelo, da sliši lahne korake in šum obleke po hodniku.

„Esma hanuma!“ se je prestrašil in obstal kakor okamenel.

Takoj pa je uvidel, da se je motil; le dež je šumel in pljuskal zunaj po strehah in po dvorišču.

Omar se je globoko oddahnil, poljubil križec in ga naglo potisnil Fatimi na gole prsi. Hlastno je popravil in pogladil mrtvaške odeje. V neznosnem strahu pred mrličem in pred zasledbo je pobegnil v pritličje, tiho in hitro, kakor bi ga nosile same gorske vile.

Šel je v svojo ozko nizko sobico in počenil na minder. Nalotil se je z laktom na oknjak in strmel z uklonjeno glavo skozi okno; oblaki, zemlja in vzduh so se spajali v čemerno neprozorno črnoto. Na odprte železne oknice so bobnale goste kaplje in mu razbite pršele na vroče lice. Šumeč je lilo od streh in zidov in drlo med skalinami v Bosno. Redkoma je puhnil jezen veter in pozibal lok ob steni. Iz konjušnice je slišal Omar včasi zamolkle udare podkovanih kopit in rezgetanje. Od ilovnatih tal zatohle sobe je zaudarjal neprijeten duh po vlažni zemlji.

Zavil se je v odejo in legel; zaspati ni mogel. Vedno iznova je razglabal prežalostno usodo Fatimino. Sužnja, dan na dan prikovana v zlati kletki, je preždela najlepša leta v haremu, brez nade, da se reši kdaj v svobodo. Toga in obup sta ji dan na dan grenila mladost in jo zamorila. Spominjal se je njenih žalobnih oči, nje-nega milega glasu, njenih besed.

Taki spomini so ga raztožili. Blazina mu je bila mokra od solza. Legel je na drugo stran in poslušal uspavalno šumenje dežja. Še dolgo se je premetaval nemirno po ležišču, preden je zaspal.

Prebudil ga je rani hlad. Rahel svit ob oknu je oznanjal mlado jutro. Po Vranduku so peli petelini. Deževalo ni več.

Ko se je zbudil, mu je težko padla na dušo prva misel: „Fatime ni več! Ah — včeraj osorej sem jo še imel . . .“

Na vrtu so se oglašali radostni ščinkavci in kričavi vrabci. Skozi okno je videl majhne oblake, nežno zardele, kakor detinja lica po spanju. Tedaj je zaslišal od vrta udare in škripot.

„Kaj je to?“ se je vprašal in poslušal.

Udarjalo je enakomerno in včasi zazvenelo ali rezko zaškrtalo kakor železo ob kamen.

„Grob kopljejo Fatimi . . .“

Zganil se je. Naglo je vstal, se umil in pohitel v prvo nadstropje. Pri rajnici je bil že imam Ahmed.

„Zakaj si tako žalosten?“ je vprašal Omarja prijazno. „Arhangela Mičail in Gjebrazil spremita rajnico pred Allahov prestol in jo povedeta v čarobna nebesa, tlakovana z žlahtno rudo in polna dehtečih cvetlic, pod neizmerno široko drevo modrosti. To drevo ima zlate korenine in milo pojoče srebrne vejice, rodi pa same drage kamene po vseh brezmejnih nebesih, ki jih ne more predirjati najhitrejši konj. Ondi bo prebivala, večno lepa in mlada, v razkošno opremljeni palači ob vonjavem potoku, kjer se prelivata zgolj mleko in med v rožni vodi.“

Prenesli so oder z mrličem skozi predsobo, po dolgem ozkem mostovžu, po stopnicah mimo straže na dvorišče in v džamijico. Omar je pokleknil v kot. Prihajali so ljudje, samo moški, med njimi Osman paša, Uzeir aga, Tahir in Ferhad. Prišlo je tudi precej siromakov, ki so pričakovali običajne pogrebne miloščine.

Imam je molil molitev za rajnike. Pogrebci so se držali hladnodušno in vendar niso skrivali radovednosti. Njih mirni, skoraj zadovoljni obrazi so jezili Omarja.

Obrnil je glavo k steni in bral na modrini pozlačen napis, stih koranove sure: „Bog je luč nebes in zemlje. Njega luč je modrost na zidovih, kjer gori svetiljka, pokrita s steklom. Steklo sveti ko zvezda, svetiljka je nalita z oljem svetega drevesa. Olje ni ne od izhoda ne od zapada, luč sveti vsakomur, ki jo želi.“

Zapel je mujezin na minaretu. Možje so vzdignili krsto in jo nesli iz mošeje. Vsak korak so se premenjavali nosilci. Esma hanuma je gledala z otroško zvedavostjo skozi leseno omrežje svojega okna; zraven nje sta bili Arifa in Hanifa. Tudi pri drugih oknih so stale ženske; za pogrebom ni smela nobena.

Omar je bil mrtvaško bled; ves potrt je stopal za drago rajnico in gledal na zeleno odejo, ki je krila Fatimo. Iztežka je premagoval jok.

Na dvorišču so stale umazane rjavkaste luže od snočnjega in davišnjega dežja. Lesena vrtna ograja je bila črna in mokra. Ali nad vrtom je sijalo čudovito ljubko in krasno jutro majnikovo. Med bohotnim zelenjem je belelo polno milovidnega cvetja, kakor bi bil zapadel sneg. Od vej so kapali debeli težki kanci. Izza gozdatih vrhov je vela opojna vonjava drevja, grmovja in mahovja. Izprevod je zavil na vrt.

„Kako hodijo po travi in lepih cvetlicah,“ se je gneval Omar. „Čemu neki jih je prišlo toliko, saj vendar ni nihče poznal Fatime.“

Iznova se je srdil nad tujci; bili so mu nad vse zoprn, ker so prišli večinoma le radovednost past in zijala prodajat, iztezat vratove in uživat nevsakdanji prizor. Vsi so se mu zdeli neusmiljeni, brezsrčni, brezčutni . . .

V senci pod velikim orehom, sredi prijaznega zelenja, tam je zevala črna jama. Mraz je obletel Omarja po laseh, po tilniku, po mozgu. Skozi solze je videl vse nejasno, zabrisano; pred očmi so mu plesale svetle bele luči in se spajale v čudno slepečo svetlobo, da ni mogel razločiti nobene stvari.

Osman paša je strmel v oreh, prestopil včasi z noge na nogo in skrivoma pogledal Omarja, ki je ihtel tiho, brez solza, da mu je pretresalo tilnik in rame.

Vzeli so vrhnje zeleno zagrinjalo z rakve in jo spustili v grob tako, da je bil obrnjen mrlič proti Meki.

Omarja je obšla strašna domneva, da zagrebo Fatimo še živo . . . In prešnila ga je nič manj strašna misel, da zasujejo zdajle ta ljubi obraz, te mile oči, te drobne roke za zmeraj v črno zemljo med gnusno črvad . . . Zdvajal je ob takih grozotnih mislih.

Pokrili so rajnico z malo streho desak in jeli zasipati grob. Zamolklo je udarjalo kamenje in prst ob les.

Omar je komaj stal pokoncu. Zakril si je obraz z rokama; izmed prstov so kapale svetle solze na razkopana črna tla.

Ko so zravnali zasuti grob, so izlili nanj vrč vode, poklekli in jeli moliti tespih, rožni venec od trikrat triintrideset kroglic. Po triintridesetkrat so izgovarjali: „Slavim Allaha! — Hvala Allahu! — Allah je vsemogočen, amin!“

„O verniki, kakšnega ste poznali tega človeka?“ je vprašal imam.

„Poznali smo ga dobrega,“ so odgovarjali pogrebci zateglo.

„Hočete pričati zanj?“

„Hočemo.“

„El fatiha!“ je velel duhovnik. Vstali so, obrnili dlani proti nebu in odmolili očenaš.

„Amin! Amin!“ se je razlegalo med starim obzidjem. Potegnili so si z rokami po čelu, očeh, licu in bradi, si poljubili konce svojih prstov in odšli.

Imam pa je ostal pri grobu, da bi svaril in opominjal dušo in jo obvaroval hudobnih duhov, kateri bi jo radi ukanili in ugrabili Allahu. Daleč se je oril močni, preleteči glas duhovnikov: „... pekel je tvoja usoda, raj je tvoja usoda, tvoja krivda je tvoja usoda...“

Utihnil je in poslušal nekaj trenutkov; nato je pobral zeleno odejo, si jo vrgel čez ramo in odšel.

„Zdaj me ne ovira nič,“ je dejal Osman paša zadovoljno Uzeir agi, ko so sedeli z Omarjem po pogrebu v selamliku. „Odzvati se hočem tvojemu vabilu.“

„Dobro, jako dobro,“ je odvrnil Uzeir aga veselo. „Kdaj pa odrinemo?“

„Takoj jutri zarana!“ je odgovoril Osman paša. „Imeli bomo ugodno pot; po dežju ne bo prahu. Omar, ti odjahaš z nami na Kranjsko!“

„V domovino!“ je zavriskalo v Omarjevi duši. Ali žalost za Fatimo mu je kalila veselje, da bo po dolgih dolgih letih zopet videl očetnjava, sveta domača tla.

26.

Paša je neutegoma ukazal svojim konjanikom, naj začno pripravljati vse potrebno za četovanje.

Sirovi jezdecji so vriskali od divjega veselja, ko so slišali, da pojdejo zopet plenit, palit in morit! Nekateri so prinesli v kot dvorišča velik kotel in zakurili, da bi topili žveplo. Drugi so šli s pašo, z Omarjem in Uzeir ago v ahar, v konjušnico. Pregledali so jermenje, sedla, okovana z železom, pregledali konje arabskega in domačega plemena pa določili, katere vzamejo s sabo. Veselo je zarezgetal beli Sarif, ko je uzrl Omarja.

Potlej so šli v saračano, v orožnico. Osman paša je obstal pred krasnim orožjem, ki ga je bil nosil ali uplenil za premnogih bojov. Ob deskah so slonele sulice pa težke nerodne puške na kresalnik. Na kolih so viseli prsni oklepi in orožni prepasi, ob zidu pa handžari, kindžali in jatagani, nemški dolgi meči in kratke tatarske krivulje, loki in samokresi iz Foče, Ipeka, Skoplja... Povsodi na teh tihih pričah besnih bitev so blesteli in pestreli pisani dragulji, zlato in srebro, slonova kost in biserna matica.

„Poglejta ta buzdovan!“ je velel paša Omarju in Uzeir agi. „Z njim sem udrihal v bitvi pri Varni po Ogrih. Dvaindvajsetleten mladenič sem bil že tretjikrat v boju. Takrat bi me bili ranjenega kmalu ujeli na močvirju, ker sem zadrevil predaleč med sovražnike. Tole široko ogrsko sabljo sem si priboril štiri leta pozneje v veliki bitvi na Kosovem polju. In ta samostrel sem ugrabil za osvojitve Istambola grškemu strelcu pri zadnjem naskoku ob drenopoljskih vratih. Tega je zdaj že devetnajst let. Razrušili smo tisočletno izhodnorimsko cesarstvo in odslej trepetajo pred nami vsi neverniki. Velik je Allah! — Kar vidite tukaj, vse me spominja mladih let: junakovanja pri Nišu ob Nišavi, v Karamaniji v Mali Aziji, pred Belgradom, v Albaniji, v Epiru, na Valaškem, na Peloponezu v Lakoniji in Ahaji, v Atiki, v Bosni, na Erdeljskem, Hrvaškem, Štajerskem, Kranjskem...

„Blagor tebi, ki si si stekel toliko nevenljivih zaslug za edino pravo vero prerokovo!“ je dejal Uzeir aga spoštljivo. „Omar, tu imaš najlepši zgled!“

Odnesli so nekaj orožja iz drugih oddelkov orožnice, ga razdelili med vojnike ter pilili in brusili ukrhane ostrine. Iz dvorišnega kota je zaudarjal zadušljivi duh kuhanega žvepla. Z njim so namakali niti in omotavali ž njimi puščice pod ostrimi zalustmi.

„Že vidim švigati užgane ožveplane strelice, že vidim goreče strehe pasjih malikovalcev!“ se je radoval Osman paša. „Gorje Ljubljani! Ako se nam ne uda izlepa, jo popalimo do zadnje kože!“

Popoldne je bilo vse urejeno. Osman paša in Uzeir aga sta se naslajala ob posnemkih podob naših mest, ki jih je bil dal italijanskemu slikarju naslikati izobraženi sultan Mehmed Drugi, prijatelj krvavih vojska pa tudi umetnosti. „Und der Turckhisch kayser hat inn denn Landen all' Stett lassen abmallen,“ piše v svojem *Chronicon Austriacum* Korošec Jakob Unrest, sodobnik cesarja Friderika Tretjega, korar v Podkrnosu in župnik slovenski fari v Šmartinu blizu Poreč ob Vrbskem jezeru.

Omar je ždel sam v svoji sobici. Kar so se tiho odprla vrata in vstopila je mala Arifa. Plašno je postala pri vhodu; bala se je, da je Omar ne zapodi iz selamlika, odmenjenega le moškim. Bila je bleda, razmišljena.

„Omar, pojdeš res tudi ti z njimi?“ je vprašala vsa žalostna in nekaj ji je zatrepetavalo na nežnem vratku pod rdeče pobarvanimi lasmi, spletenimi v tri kite.

„Res.“

„Pa se kmalu vrneš?“

„Kmalu.“

„Ah, ne veš, kako mi bo dolgčas po tebi,“ je vzdihnila in boječe pogledala orožje, katerega se mohamedanka, „nečisto bitje“, ne sme dotakniti. „Omar, podari mi kaj, da bom imela za spomin!“

Odprl je dolaf in ji podaril rubinovo agrafo, ki jo je nosil včasih na turbanu.

Zahvalila ga je vsa vesela in mu podala svojo srebrno zapestnico. Prijela ga je za roko in šepetala presledkoma, zardela v dražestni zadregi: „Ah, Omar, Omar... da bi imel tudi ti mene tako rad, kakor jaz tebe!“

Priklonil se je in poljubil mlado Turkinjo na živordeče, še nekoliko tanke ustne. Arifa je stopila na prste, se iztegnila v vitkih bokih in mu ovila obe roki okoli vratu. Vrnila mu je poljub krotko, rahlo, vedno boječ se, da se mu ne bi zazdela vsiljiva. Kakor zlati zvonci so cvenketali cekini okoli njenega vratu in na prsih.

Zasmilila se je Omarju. Mislil si je: „Pride pote mož, te odvede v harem, v vedno ječo, kjer bodo gizdava oprava, parfum in sladkarije vse tvoje veselje . . .“

„Greš malo k nam?“ ga je vabila in nagnila glavico ljubko po strani.

Omar je šel z Arifo, dasi ni rad hodil k Esmi hanumi. Zdelo se mu je včasih, da ga prva žena Osman paše pogleduje nekam sumljivo — kakor bi kaj slutila.

Esma je v haremskem velelepju sedela s podvitima nogama na minderju, pokritem s težkimi perzijanskimi preprogami in se naslajala na modre blazine, parfimirane z rožnico. Oblekla si je najlepšo obleko — rajne Fatime: ozek, kratek telovnik od temnordečega baršuna, poln zatega oveza, in jako široke dimije od težkega modrosvilenega brokata, osutega s srebrnimi zvezdicami. Držala se je modro in razglabala mučno vprašanje, ali živi v širnih deželah premogočnega sultana še katera hanuma, ki ima tako neznansko dolgočasnega dedca za moža kakor ona.

Ponudila je Omarju halve, peciva od parfimirane moke, medu in maku. Omarju se ni ljubilo; razdelil je slaščice Arifi in preživahni Hanifi, ki ga je poredno cukala za rokav in skrivoma pačila hudomušni obrazek na čudno smešne načine.

Skozi rešetke so poigrali solnčni traki in po drobnem vezenju na steni je gomezelo kakor sijajni roji zlatih kresnic.

„Ljubi Omar, povej mi, kaj misliš, kdaj dobiš brke?“ je vprašala nenadoma Esma.

Omar je molčal. Izprva se je nasmehnil, ali takoj mu je otrpnil smeh. Bal se je Esminih vprašujočih oči; bal se je, da ne pojde proti domovini, marveč — v harem.

„Omar mi je dal take lepe kamene v spomin,“ se je poveselila Arifa in kazala agrafo.

„Meni tudi, meni tudi!“ je zahtevala Hanifa.

„Ah, naša porednica misli, da mora dobiti vse, kar imam jaz,“ se je pritožila Arifa.

Tačas je prišel Osman paša. Hčerki sta mu pohiteli naproti. Sedel je, si posadil malo Hanifo na koleno, pogledal Omarja in vprašal ženo: „Kaj delate?“

„Pravkar sem si mislila: glejte vendar, kako dekliški obraz ima naš Omar,“ je odgovorila Esma in pozorno motrila fanta s svojimi sanjarskotemnimi očmi.

Omarja je izpreletel kar mraz; bilo mu je tako tesno okoli srca, da je sopel le iztežka. V silnem strahu je čakal, kaj poreče paša.

„Kakšna misel,“ je zavrnil mož hanumo. „Pa poglej druge petnajstletne dečake! Omar! Pojdi dol in naroči, naj bo večerja danes malo prej! Jutri bo treba zarana v sedlo!“

Zatonila je velika purpurna žoga; mohamedanom se je pričel nov dan. Trudni oblaki, osuti z žerjavico in zlatom, so počivali v dolgi vrsti nad otemnelimi gorami. Po molitvi je obiskal Omar še enkrat vse ljube kraje in koticke ter se ganjen poslavljal od vranduške trdnjave kakor od sočutnega živega bitja. Rad je odhajal odtod — in vendar se mu je storilo tako inako ob misli, da bo bival le še nekaj kratkih ur tukaj, kjer je preživel toliko let. Žalostno so peli črički za obzidjem in iz sela je donašal večerni veter otožno petje turških deklet . . .

Kakor omamljen je taval po večerji v svojo izbo in zapahnil vrata z železnim zapahom.

„Zadnja noč v Vranduku . . .“ si je rekel in zrl zamišljeno skozi odprto okno. Na mračnosinjem obnebju so že migljale zvezde; nad spavajočimi hostami je gledala luna veličastno iz okna črnih oblakov. V grmičju in nizkem lesu blizu trdnjave so peli in ihteli slavčki tako milo, tako koprneče, tako sladkotožno, da se mu je topila razigrana duša v sanjavem domotožju.

„Kakšna je moja domovina?“

V duhu je videl vabljive gore, čudovito drevje, bajne cvetlice, zlatokrile metulje.

„Kje sta moj oče in moja mati? Kakšen je moj dom? Ali pridemo mimo njega?“

Temno se je spominjal visokih zidov, ali zdelo se mu je, da bi vendar takoj spoznal rojstni grad, ko bi ga le zagledal! Slek se je, sezul in legel. Skozi nočno tihoto je šumel tajnoviti šum narasle Bosne, jezno se zaganjajoče ob tesne skale. Omarju je bilo, da čuje iz nižave zamolkle klice in zvoke izmed kljubovalnih pečin.

„Kako oduren je ta Uzeir aga,“ se je domislil in se zopet spomnil Fatime. „Zjutraj obiščem revico zadnjikrat . . .“ Misli so se mu jele križati in kaliti. Uspavalo ga je enakomerno bučanje reke, zaspal je trdno spanje zdrave mladosti.

Sredi noči se je zdramil in pogledal. Skozi okno so lili lunini žarki in osevali kos tal in zidu pri vratih. Zunaj je presledkoma viharil veter, vil drevje in bučal ob ogalih. V Vranduku je cvilil

pes; tolpa njegovih poludivjih tovarišev je lajala za njim, se oddaljila, umolknila pa zopet zacvilila in tulila in zavijala pošastno.

Ko je burja ponehala za trenotek, se je nenadoma zazdelo Omarju — da se na hodniku nekaj plazi ob zidu in prhuta v sapi... Dvignil je glavo in poslušal pozorno.

„Nič ni,“ si je dejal pomirjen in se oddahnil globoko. Pogledal je skozi okno. Dolgi oblaki so se bili pomaknili proti zapadu. Na globokem nebu so plaho migljali plamenci, kakor bi morali zdajzdaj ugasniti v sapi. Mesec je počival na visokih blazinah. Omar je zopet legel, ali zdajci je slišal razločno — kako je tipalo po vratih...

„Kaj je to?“ se prestraši. Pokriža se. Trepetaje strmi proti vhodu. Srce mu zastaja.

Divje zabesni veter. Naglo se odpro vrata in hitro se zopet zapro — pred drgetajočim Omarjem stoji bela človeška postava, oblita od mesečine. Počasi, neslišno se bliža postelji. Omarju se ježijo lasje, videčemu, kako se premikajo gube njenega mrtvaškega prta.

„Kdo si? Kaj hočeš?“ jeclja in se zboji sam svojega glasu.

Sila razburjen hlastne v kot po handžar ob zglavju. Toda od prikazni prihaja taka očarujoča sila, da ne more obrniti oči od nje; roka se mu dotipa do orožja, ali trepetajoči prsti spuste ročaj in handžar mu pade s strahotnim ropotom na tla. Ves trd od zone gleda Omar v nemo nočno prikazen. Zobje mu klopotajo, pretresa ga mraz, kakor da diha vanj ledena sapa planinskega prepada.

Tedaj se razgrne dolga odeja in pokaže belo roko, bel obraz.

„Fatima!“ dahne Omar.

Tu stoji pred njim tako mlada, tako lepa, kakršno je videl onega dne, ko je prišel v Vranduk. Čisto taka je, le vsa bela, bolj bela, nego njeno mrtvaško ogrinjalo. Ob labodjebelih licih ji drhtajo gavranječrni lasje.

„Fatima, kako nebeško si lepa!“

Omočen se ne more ganiti, udje so mu kakor svinčeni. Počasi se dvigne njena drobna prosojna roka, milo se upirajo togepolne oči vanj in komaj slišno šepetajo skrivnostne ustne:

„Ko se povrneš domov — oj — varuj se črne kače!“

Ko tajinstveni dih polnočne sape v cipresah mu šušljajo njene besede na uho. Prebledo obličje se prikloni nadenj in na vroče potno čelo ga poljubijo mrzle ustne. Od nje veje grozoten grobni hlad in duh vlažne prsti.

Iznova zabučí veter, vrata se odpro.

„Zbogom, Omar!“ šepeta prikazen in se izlije iz spalnice. Oblak zakrije luno, otemni sobo . . .

Omar je ležal kakor v omotici. Naposled se je le ojunčil; vstal je, ukresal ogenj in prižgal svečo. Hitel je k vratom. In videl je, da so zapahnjena tako, kakor jih je bil zapahnil, preden je šel leč. Nanovo ga je lomil grozljiv strah. Sapa je ponehaval; le Bosna je šumela zmerom enako močno.

Legel je zopet in si otiral oznojeno čelo.

„Kaj je bilo to? Ali se mi je le sanjalo tako živo? Ali je bilo vse le prazna domišljija? Pa saj sem videl in slišal in čutil vendar vse tako natanko! Tamle je stala, tod se je premikala ona, Fatima! Ali vstajajo mrliči iz grobov? In kdo je odrinil zapah, ki sem ga zapahnil znotraj? Da bi bil vse to samo privid? Ali je bila ona ali vendar ni bila? Ah, bila je, bila! V duhu bom vedno pri tebi, mi je obljubila na smrtni postelji. In vstala je iz groba, obiskala me takoj prvo noč! Ah, da je nisem vprašal, kako je tam . . . kaj je na onem svetu . . . In vprašal, kaj pomeni ona črna kača . . .“

Zunaj so skovikali skovirji. Upihnil je svečo in razglabal strahotno uganko. Ze so ugašale zvezde, že je slišal peti, klepati divjega petelina. Prekrižal je roke na prsih in zaspal . . .

Komaj se je jelo malo svitati, je že zatrobil bojni rog. Omar je skočil pokoncu in si mel oči. Čutil se je mirnega, krepkega in čilega. Ko se je oblačil, se mu je smejalo kar samo po sebi in venomer je ponavljal: „Tedaj danes! Tedaj danes!“

Bilo je še mračno; toliko da je razločal tablice na stenah. Skozi okno je pihal hladen piš, oznanjevalec solnčnega izhoda. V bližnjih hostah so počivkavali ptiči kakor še v sanjah. Megle so se kuhale nad Bosno vodo in se pasle ob holmih. Vranduške kočice s svojimi iznad pritličja molečimi, širjimi zgornjicami in strmimi strehami so gledale iz sivote, kakor bi bile postavljene v oblake.

Hitel je v kopalnico. Po hodnikih, po dvorišču, povsodi je slišal ropot, klice, korake; že je bilo vse živo po trdnjavi.

Izza meklenih vrat je stopilo zmagovalno solnce. Po ozki galeriji minaretovi je korakal mujezin, prekrižal roke na prsih, se priklonil globoko in pel na vse štiri strani „ezan i Muhamedi“:

„Allah je vsegamogočen! Pričam, da ni boga mimo Allaha! In pričam tudi, da je Mohamed prerok Allahov! Pripravite se k molitvi! Pripravite se k dobremu! Allah je vsemogojen! Ni boga mimo Allaha!“

Vse se je zdelo Omarju danes odlikovano s čarom posebnosti. Še nikdar ni poslušal poziva k molitvi tako pozorno in pobožno.

Po jutranjici je šel na vrt. Uzorilo se je. Nebo je ovijala tanška mrena. Iz goščave je letela črna gozdna štoklja doli k Bosni iskat si postrvi. Tiho je stopal proti orehu. Tisočere zlate niti so poigravale med vejami, po lahno ordelem zidovju, po rosnih bilkah in cvetlicah. Na svatovsko odetih grmih, v hladu dolgih jutranjih senc je bilo vse tako svetlo, pokojno, praznično . . .

Natrgal je mladih rož in jih položil na gomilico Fatimino. Na nežnih cvetih so lesketale kaplje rane rose ko človeške solze.

Molil je molitev, ki jo je znal od Fatime; kmalu pa se je zalotil, da mu begajo misli vse kam drugam. Spomini, živi in napol pozabljeni, so se mu porajali iz skritega dna duše. Nejasna, prijetna sanjavost mu je obajala srce. Spominjal se je veselih in otožnih prizorov; spominjal se je časov, ko se je rajna Fatima zvonko smejala tukaj pod orehom, časov, ko sta skrivoma snovala rešilne načrte; spominjal se je njenega milega glasu, ganljivih hrvaških pesmi, njene hvale in graje, njenih svaril . . .

„Kaj pomeni črna kača?“

Spomnil se je odurne ciganke. Kar mu je stopiła pred dušo druga postava — temno oblečena ženska s črno krinko . . . v hladni podzemeljski jami, kjer so se povsodi užigale, blestele in bliskale pisane lučke na kamenitih stenah in stropih.

Nad grobom so letali metulji in čebele; pogorski veter je zibal cvetje in visoko travo. Na orehovo vejico je sedel ščinkavec in se gugal, da so sule svetle kapljice z rahlim šumom od listov; veselo, podjetno je zapel fanfaro ljubezni.

Omarju je bilo, kakor da sliši Fatimo: „Ne žaluj za mano! Našla sem mir in pokoj. Kako tiho, kako lepo je tukaj! Čuj, kako radostno pojo drobni ptički, kako ugodno pihlja veter iz vonjavih senc pragozdnih, z daljnih višav prijazen pozdrav domovine!“

In začutil je čilo moč mladega telesa, svežo moč, kakršno je videl in slutil naokoli v bujni prirodi.

Že so gnali konje iz konjušnice. Treba je bilo oditi; uklonil je glavo. Poljubil je šopek in dihnil: „Zbogom, Fatima!“

Na dvorišču so gizdavi žebci iztezali vratove, širili nozdrvi in rezgetaje pozdravljali mlado solnce. Manjši kosmati tovorni konji, osedlani s preprostimi lesenimi sedli, so se vedli mirneje in le včasih pozvanjali z zvonci.

Ilmihal je z dolgim bičem odganjal lajave pse. Divji brkati konjaniki so hodili okoli konj, nekateri pa so že sedeli v sedlu. Iz vrveče množice je slišal Omar klice: „Husein, Ali, Hasan . . .“

Sedaj je izpustil Ilmihal krasno osedlanega Sarifa iz hleva. Umnooki beli konj je sam priskakal k svojemu mlademu jezdecu. Omar ga je ljubkujoče potrepal po čelu, po plečih, po lepo upognjenem vratu in se popel v sedlo. Sarif je plesljal po dvorišču, nagajivo natezal uzde in grizel žvale; ponosno, strumno in vendar lahno je sedel Omar na njem. Novo sedlo je škripetalo in rahlo so požvenketavale srebrne verižice ob usnjati opremi. Osman paša je govoril z debelim Tahiro in zadovoljno gledal Omarja.

Dolgi Ejub je miril visokega črnega Atmadžo, ki je besno udarjal ob tla, da so se mu iskre kovale pod kopiti. Vedno nestrpnije je stresal „Sokol“ gosto grivo, ki je bil vanjo vpleten amulet proti zlemu pogledu. Kakor gibek mladenič ga je zajahal Osman paša. Veliki belordeči turban sta mu krasila diamantna agrafa in čapljinno pero; ob bedru se mu je lesketala dragocena damaščanka.

Zatrobil je trobar na dolgi bojni rog.

Ta glas se je zdel Omarju klic novega življenja, katerega se je — bal in vendar vse pričakoval od njega. Še enkrat se je ozrl po zidovih, še enkrat po vodnjaku, po polumesecu na minaretu, še enkrat po nepozabnem vrtu . . . Bilo mu je, da žaluje ob slovesu tudi kamen in zid . . .

„Allah s tabo, Omar!“ je zazvenel dekliški glasek. Pri oknu Esminega harema je videl objokani obrazek Arifin. Mahnil ji je z roko v slovo.

„V imenu Allahovem!“ je velel Osman paša.

Barjaktar je dvignil malo zeleno zastavo visoko nad glavo svojega rjavega konjiča, konjaniki so divje zavriskali in odjahali iz trdnjave.

In dirjali so mimo krovov vranduških proti jugu, dirjali po ozki dolini reke Bosne, dirjali proti severozapadu, proti Travniku in Banjaluki, se združili medpotoma z drugimi četami in dirjali, dirjali proti mejam hrvaškim in slovenskim.

Milan Pugelj:

Jetnik.

III.

Ko se je nekega večera vračal Kolar s svojega navadnega izprehoda, je srečal nenadoma Teklo in njenega soproga. Že se je nekoliko mračilo in polja, ki so ležala prostrana in zoreča okoli in okoli, so izdihavala prijeten hlad. Tam, precej daleč spredaj so se dvigale kvišku konture mesta, visoki stolpi in nad njimi grad, enak jakemu čuvaju, ki bedi nad spečo množico.

Tekla se je zasmejala prej, kot jo je Kolar spoznal, in zapretila z roko: „Tu imate, gospod Kolar, zaslužen kaznen, ker se tako skrivate! Zdaj smo vas ujeli in naši ste!“

Mož je imel na sebi uniformo, obstal je zadaj, se postavil po vojaško in salutiral.

„To je moj mož, stotnik Lujo Matuž in to tukaj je moj prijatelj iz prejšnjih let, gospod Guštin Kolar!“

„Čast!“ je rekel soprog. „Čast!“ in vnovič salutiral. Stisnil mu je roko in rekel moško in resno: „Vabim vas, da greste z nama. Midva, veste, sva prišla iz krajev, kjer je doma gostoljubje: iz Dalmacije. Jaz sem Dalmatinec.“

Kolar se je pridružil in vrnilo so se proti mestu.

„Veste, kdo vas je izdal?“ je vprašala Tekla, ki je hodila na sredi. „To uslugo je storila meni in mojemu soprogu moja prijateljica Ana. Danes ste najin gost, ali ne, Lujo?“

„Gotovo!“ je dejal soprog. „Najin gost! Ali kakšno, dovolite mi, je vaše zanimanje? Veste, laglje se govori s človekom, če vemo, s čim se bavi in kakšne funkcije opravlja!“

„Učitelj glasbe sem!“ je pojasnil Kolar. „Na tukajšnjem glasbenem zavodu sem profesor!“

„Čast!“ je pritrdil in salutiral Matuž. „Čast! Godba, gospod moj, to je nekaj lepega, rekel bi, veličastnega! Pripetilo se je že, da me je kaka koračnica, ki jo je glasno in mogočno zaigrala vojaška godba, spravila v pravo navdušenje. Doslovno: razburil sem se. Ali na primer opereta „Gejša“. To, prosim, je tisto, kar imenujemo umetnost. Človeka razigra, spravi ga v dobro voljo, da mu razživljenja!“

„Kako se pa imate sicer?“ je vprašala Tekla in prijetno zategnila „ima-ate“. Vidi se, da dobro. Vedno ste mladi, čas gre mimo vas in vas ne poškoduje!“

„Tudi vas ne!“ je dejal vmes Kolar in bil v zadregi zaradi soproge, ki je vztrajala v svoji drzni šali.

„Mene grdo obdeluje čas, prosim!“ je rekla Tekla. „Tukaj, izvolite pogledati, v kotu pri očeh prve gube. Ali ne vidite?“

„Ne!“ je dejal.

„To je zavoljo mraka!“ je dostavil Matuž enako važno, kakor je bilo vse, kar je povedal.

Prišli so v mesto in se približali kmalu stanovanju. Pri vratih se je stotnik poklonil še enkrat in rekel: „Vabim vaše blagorodje. Moje žene prijatelj je tudi moj prijatelj in moje stanovanje mu je vedno odprto.“

Ko so prišli v sobo, si je ogledal Kolar v svetlobi električne luči svojega gostitelja. Bil je v obraz rjav in raskav. Pod nosom je imel močne brke in na levem licu eno brazdo po dolgem in niže spodaj še eno počez, ki se je pričenjala že na bradi. Stotnik je govoril o teh dveh brazdah rad in jih zamenjaval s tistimi, ki so jih zadali.

„Ta tukaj,“ je dejal, in kazal brazdo po dolgem, „ni junak. Zadel je slučajno, kakor kura zrno. A tale“, pokazal je brazdo, ki se je pričenjala na bradi, „ta je vreden hvale. Močan je in bori se kakor lev. Izzval sem ga samo zato, ker me je gnala radovednost, da se poizkusim ž njim. No, ukresnil me je; ali gospod, to je bil boj! Sablji sta sikali kakor dve kači!“

Tekla je prinesla sama na mizo prigrizek in vino in pili so pozno v noč. Ko se je stotnik nekoliko razživil z vinom, je pričel praviti dovtype. Vedel jih je nepričakovano mnogo in Tekla je poslušala z zanimanjem in se smejala.

Kolar se je poslavljajal o polnoči. Po stopnicah ga je spremila Tekla in spodaj v temni veži je vpihnila nalašč svečo in se ga oklenila. „Zdaj je vse v redu,“ je omenila, „zdaj prideš lahko vsak dan. Ob osmih on odhaja in se vrača opoludne, ob dveh zopet gre in pride ob šestih.“

„Kako si mogla,“ je vprašal zamišljeno Kolar, „kako si mogla tega človeka vzeti, kaj si našla na njem?“

„Ah,“ je vzkliknila z nevoljo ženska, „pusti že to! Kaj ti nazadnje veš, kaj vse nas zanima, kako me mislimo in zakaj delamo tako, kakor vam moškim ni po volji! Nehaj s temi stvarmi in privadi se na razmere. Pridi takoj jutri! No, servus!“

Poljubila ga je, odklenila vežna vrata in ga skoro potisnila na cesto. Z okna v prvem nadstropju se je oglasil stotnik in za-

klical: „Na svidenje, gospod! V nedeljo torej gremo na izlet, kakor smo se dogovorili. Redenzvous jê ob dveh popoldne pri nas!“

„Da!“ je kimal Kolar presenečeno, privzdigoval klobuk in odhajal po prazni ulici. „Lahko noč!“

Drugi, tretji in četrti dan je hodil sam zase po novih potih, da bi ne srečal kakega znanca. Mislil je na desno in levo in vedno čutil, kakor bi se predla okoli in okoli njega nevarna mreža, ki se je ne bi mogel oprostiti. Tekla je poročena, žena drugega in zdaj ni več tako, kakor je bilo. Če zdaj ž njo občuje, je to občevanje tiho-tapsko, združeno s strahom pred nevidno pravico in kaznijo. Če hoče vse prekiniti, ne more, ker noče tega ona, žena drugega.

„Vse to,“ je naenkrat mahnil in se razburil, „vse to bom pustil, gotovo! Človek ni v verigah, zakon je izključen in tako dalje, pravzaprav pa je uklenjen, kakor nikoli ne. No, jaz se oprostim!“ In čez nekaj časa je dostavil: „Če ne pojde drugače, prosim za premeščenje!“

Iste dni je prejel pismo. Pisala mu je Tekla, ljubeznivo in žalostno obenem. Ves prejšnji dan se ni ganila od okna, gledala je, odkod se bo prikazal, a njega ni bilo. Čemu ne pride, čemu je čuden, naj je ne muči!

Šel je tja, kakor je pisala: popoldne ob treh in sprejela ga je res vroče, kakor ženska, ki misli samo nanj in ga ljubi. Brez besed se ga je oklepala in ne da bi povedala zakaj, skoro jokala. Oči so ji bile motne in rosne, bele gole roke so se ji tresle in zdelo se je, kakor bi omagovala in bi se ji šibile noge.

„Prosim te, Tekla,“ je rekel v pogovoru, „pisem ne piši in ne pošiljaj! To so prejasni dokazi, če pridejo komu v roke!“

„Niti pisma ti ne smem več pisati!“ je očitala ona in izgovarjala posamezne besede z boleščjo in strahom, kakor je še ni nikoli čul. Naenkrat se je razlila okoli nje in po vsej sobi mučna žalost, ki je ležala na obeh kakor zla usoda. Tudi Kolarju je postalo nenadoma tako bridko, da ni mogel govoriti.

Malo pred šesto uro se je vrnil mož, se pri vratih veselo in glasno zasmel, stopil bliže h Kolarju in mu stisnil roko: „Pozdravljam vas, dobrodošli!“

Odpel je sabljo, jo obesil na obešalo tik vrat, stopil k ženi in ji viteško poljubil roko. Pravil je o aeroplanih, ki letajo nad vojaškim vežbališčem. Po njegovem mnenju je vse to še šport, predrzna igrača. Nesigurno je, nevredno, da bi človek tvegati svoje življenje.

Kolar je kmalu odšel in zopet ga je spremila Tekla. „Pridi,“ je rekla, „pridi, sicer me bo konec!“

Skozi okno je pogledal stotnik, mahal z roko in ponavljal: „Na svidenje, na svidenje!“

Taval je po mestu pobit in nesrečen, ne da bi vedel, kam bi se obrnil. Da bi izginil, mu je šlo po glavi, a ta misel je bila združena s takim samopremagovanjem, da je stiskal pred njim oči in pačil v boleasnih potezah ustne.

Zunaj je bil poleten večer in po tratah ob aleji so letale kresnice. Tu in tam so sedeli po klopeh mladi pari brez gibljajev, brez besed kakor temni, zabrisani kipi.

IV.

Ko se je odpeljala Tekla z možem na počitnice v znano a neznatno morsko kopališče, se mu je zdelo vse njegovo življenje zalito z gosto in težko meglo, ki se nerodno guga sem in tja. Sam tiči sredi nje, tava in tiplje, a vsa pota se grizejo v rep. Ista sila, ki ga goni iz začaranega kroga, ga sili obenem vanj, neprijetnost, ki ga tolikrat trpinči do pravih muk, je obenem prijetnost, žalost je veselje, sreča je nesreča.

S Teklo sta se dogovorila, da pride za njo v kakih desetih dnevih. A teh deset dni se je raztegnilo v njegovih čustvih na deset mesecev. Večinoma jih je preživel v svojem stanovanju, šetal gor in dol po sobi in se pogovarjal sam s seboj in z usodo, ki ga je vodila po sladkogrenkem potu. Pri tem je govoril polglasno, večinoma pa šepetal, zganil večkrat rame, zagestikuliral z desnico in se zagledaval predse, kakor v nekaj odločnega in sebi nasprotnega. „Živiš, kakor v trnjevi goščavi. Kakor hitro se neoprezno ganeš; se zbodeš na desni ali levi. Kar govoriš, kar storiš, kakor prestopiš, kakor izgovoriš, vse je razdrapano, razpraskano, pohabljeno, nesigurno. — Ako se snideš ž njo, nimaš užitka. Sto misli beži po glavi. Kje je on, na primer? Kaj dela? Ali ni mogoče, da bi ravno zdajle pristopil? Morda je človek, ki te vidi ž njo, njegov znanec, nemara nekak špijon? In za vruga, niti pisma ji ne moreš pisati! Kakor hitro ga izročiš iz rok, splashuta nad te sto zelenih skrbi. Kdo ga je izročil, kje ga je izročil, ali ga je njej izročil? In če ga je dobil on v roke, če ga je slučajno ona kje pozabila, vsi vragi —! Tako je to, vse neznosno! Dokaz je vsak pomenek ž njo ali ž njim, vsak tvoj korak, stori ga kjer-

koli! Nikjer nisi cel. Razkropljen in raztepen na vse vetrove pri celem telesu! Drobec je tukaj, drobec tam, drobec se tepe nekje z z novo skrbjo, ki jo je povzročila mala neprevidnost včeraj ali predvčerajšnjem. No, pa pusti! Obrni hrbet, pokaži podplate in zbogom! In zdaj, pogledjmo, pri pogovorih, to je Tekla, tista visoka, bujnostasa in črnolasa s tisto belomotno kožo, s tistimi — ne, ne! Ne pustiš je, ne pustiš! Živiš samo enkrat!“

V letovišče se je peljal s strahom in veseljem. S kolodvora je hitel v hotel, si vzel sobo, se umil in preoblekel v belo letno obleko in povprašal takoj po šetališču. Mislil je, da najde Teklo tam. Hodil je naglo po peščenih potih vse križem, gledal s kukulom v oddaljene čolne, kjer so se vozili po morju razni tujci, in čakal pred kopališčem. Našli so se šele zvečer, ko je priredila letoviška godba promenadni koncert. Nekoliko so pili. Najprej v hotelu po večerji, potem v gostilni, pozneje še v kavarni. Ž njimi je hodil mlad in zelo simpatičen oficir, ki sta mu ga predstavila zakonska kot svojega starega prijatelja. Ta častnik je nepretrgoma zabaval. Kar je povedal, je bilo prepleteno z lahkim, prijetnim humorjem, pa najsi je bila stvar sama na sebi še tako resna. Tekla se je držala spočetka Kolarja, ga izpraševala, kaj je novega v njihovem kraju, v mestu in mu stisnila zunaj, ko so šli po cesti, večkrat na skrivaj roko, kar je pomenilo zanj, da se veseli njegovega prihoda. Pozneje, zlasti ko so bili v kavarni, se je držala oficirja. Izrabila je prilike vedno tako, da je sedla kolikor mogoče naravno tik njega za mizo. Pri tem se je zdelo, da ji gre tudi oficir na roko. Tik nje ali tik njega je ostal vedno na kak način prazen stol in na tistega je sedla po potrebi ona ali on. Ves njen obraz je tudi dokazoval, da se zabava izvrstno. Smejala se je prostodušno, nekoliko preširoko, lica so ji gorela in oči so se ji bleščale. Že pozno ponoči je oficir vstal, ponudil tenko, skoro žensko roko stotniku in rekel s humorjem kakor vedno: „Čestitam! Za kaj takega, kakor je vaša milostiva gospa sogroga, mora goreti vsak avstrijski patrijot!“

„Ha, ha!“ se je gromko smejal stotnik. „Le prehudo ne! Tudi patrijotizem mora imeti avstrijske meje!“

„Ali vi tudi?“ je vprašala Tekla oficirja in to njeno vprašanje je prislonil Kolar k oficirjevi čestitki. Vsak patrijot mora goreti zanje, ali on tudi?

„To je jasno kakor moji dolgovi!“ je rekel oficir in Tekla mu je stisnila preko mize roko.

„Hahaha!“ se je smejal stotnik, prižgal cigaro in kimal: „Dobro, dobro!“

Tudi Kolar se je smejal, ali ob enem mu je bilo tako, kakor bi se bil razlil po njegovi duši žolč. Naenkrat, kakor bi jo vtrgal z drevesne veje, ki visi na cesto in zbije potniku klobuk z glave, ga je objela zavist in še hujša njena sestra ljubosumnost. Moža ni videl, nanj ni bil ljubosumen. On je postal nenadoma kakor oče ali mati, brat ali sestra — nekaj takega, kar mora biti tik nje, kar je neizogibno. On je vendar ž njo poročen, nanj je legitimno vezana, ali ta tukaj, ta častnik, ki ji ni nič, ta je kaj drugega!

Ta nenaden razlog mu je dal zopet povod, da je šepetal in mrmral sam s seboj cele ure, se prepiral in pričkal in mahal z rokami predse po prazni sobi. Že prej ga je navzočnost in bližina Tekle vsega prevzela, čudne in vedno nekoliko nevarne razmere so ga raztrgale, da ni mogel biti pri nobeni stvari z vsemi svojimi mislimi, a zdaj se je položaj zamotal še huje. Stopil je vmes — med njo in njega — mlad in lep oficir. Odkod je prišel, kakšen vrag ga je prinesel? Morda je to njen znanec iz tistega mesta v Dalmaciji, kjer je bivala zadnja leta in se poročila, torej po priliki ravno tako, kakor je Kolar znanec iz domačega mesta, kjer je preživela svojo prvo mladost. Kdo ve, kdo ve? Heine pravi, da pri ženski nikoli ne veš, kje se neha angel in prične vrag ali narobe! Tudi tukaj — pogledjmo — ne veš! Kako je? Ali je ona zaljubljena vanj — v tega častnika, ali je samo on vanjo zaljubljen? In — za vraga!! Zakaj je pa mož tukaj, zakaj pa hodi ž njo, ali nima oči? Ali bo res treba, da mu jih bodo šele drugi odprli, da se bo iztegnil kak debel tuj kazalec in pokazal na njegovo ženo? Vi — ha — tale — vaša žena, ta vam vleče roge iz čela! Ali ne vidite, vi, salamenski slepec? —

In tudi sam je hotel govoriti ž njo. Iskal je povsod ugodne prilike, a dolgo zaman. Nekoč v mraku pa jo je našel samo v šetališču, in takrat je vzkipeł, se tresel, govoril hripavo in naglo. „Torej — po tako dolgem času — zdi se mi, da nalašč — godi se mi krivica — kriva si ti — kje bi bil mislil?“ Oddahnil se je in začel znova logičneje: „Tekla, prišel sem zaradi tebe, ti veš, kaj mi je do tega! In zdaj, ali prav vidim? Ta častnik — ali sem dobro pogledal? Ves razbit, razdeljen in razlomljen, kakor sem sam v sebi, gledam morda prečrno, sodim prenaglo, delam krivico. Ali zopet — z druge strani, če se uvažuje, da je v meni vse kakor živo srebro, da nimam miru, potem mi lahko oprosti vsakdo!“

Govoril je preglasno in Tekla mu je zapretila: „Ne tako glasno! Ona dva sta nekje blizu!“

Ozrl se je okoli in zamahnil z roko. „Ni jih, saj vidiš! In če tudi sta, če bi tudi bila, rečem ti odkrito, da čutim v sebi pri vsem tem nekaj poštenega in da se ne bojim ne boga ne ljudi. Čemu? Poglejva! Ali nisem prišel jaz prej kakor on, kakor ta častnik, ali nisem jaz tisti, s katerim pričinja in teče tvoja mladost? Čigava je pravica? Ali ni moja?“

„Ti!“ je rekla Tekla važno. „Stopiva sem! Ravno zdaj, hip prej, ko si prišel, sta bila tukaj!“

Stopila sta s pota pod drevje in se obrnila tako, da bi lahko videla prihajajoče.

„Tako, veruj mi, se mi še ni godilo v življenju, da se več ne spoznam nanje. Vse je razmetano, vse raztrgano — in vseeno živim kakor v hladni in obenem vroči ječi z neizprosnimi zaklenjenimi vrati. Ne morem nikamor, Tekla. Tu sem, ravnaj, vodi, ukazuj, samo ne trpinči! Ljubosumnost v srcu je kakor strigalica v ušesu! Gloje in gloje!“

„Stoj!“ je velela nenadoma pridušeno Tekla in oba sta se ozrla. Za njima — prav blizu — med drevjem je stala klop in na njej sta sedela mladi častnik in stotnik, Teklin mož.

(Dalje prihodnjič.)

Andrej Labud:

Pisma.

Pa se jih je nabralo tekom let:
zelena, bela, rdeča in rumena,
dišeča, rožasta . . . in ta pismena,
ročic in rok begotnotiha sled!

Odpiram, berem . . . Kakor smet na smet
in prah na prah mi roka ohlajena
izpušča spet imena na imena —
plehak odbeglosti je ta poset.

Kar tujih pisem v tem prhni predali,
toliko mojih šlo je v dalj in šir.

O, ne da bi si bili baš lagali,

le to, le to: dočim je moj kurir
raznašal mene, so ljudje dajali
namesto sebe — vljudnost in papir.

Fr. Govékar:

Anton Aškerc in Alfred Jensen.

Dné 7. septembra 1898 sem bil v Ljubljani z rajnim Aškercem v družbi odličnega švedskega pisatelja in pesnika, dr. Alfreda Jensena, člena Nobelovega instituta švedske akademije v Stockholmu, velikega slovanofila ter zelo delavnega kulturnega delavca za spoznanje Jugoslovanov med Škandinavci. Poleg literarnih esejev in temeljitih potopisov je napisal Alf. Jensen tudi veliko število prevodov ruskih, poljskih, čeških, hrvaškosrbskih, bolgarskih in tudi slovenskih.

Leta 1895. je dobil Jensen od švedske akademije večjo potovalno ustanovo. Iz Berolina je potoval preko Dunaja v Zagreb in Beligrad, potem ob Donavi v Odeso, Kijev i. t. d. Med tem potovanjem je ostal Jensen dva do tri tedne v Ljubljani, študiral Jos. K. Pečnikovo slovnico, čital slovensko literaturo in se zlasti poglobil v Prešernove poezije. V Ljubljani je napisal tudi v „Nordisk Tidshrift“ objavljeno študijo o Prešernu, šest prevodov iz Prešernovih pesnitev in uvod „Krsta pri Saviči“. Jensenovi splošni vtiski o Sloveniji in Slovencih so izšli leta 1897. v II. delu njegovega obširnega dela „Slavia“ in sicer v 2. poglavju: „Pri Slovencih, v Ljubljani in na Blejskem jezeru“. Na Bledu je bil namreč več dni.

Leta 1896. je potoval Jensen kot vojni dopisnik na Grško in na Kreto. Vrnivši se preko Trsta v „Evropo“, je počival nad mesec dni v Celju, kjer je mnogo občeval z rajnim dr. Šukljejem, o katerem piše še danes, da je bil „zelo ljubezniv človek“.

Leta 1898. je živel Jensen dalje časa na Dunaju. Tam je slišal prvič o Aškercu. Čital je E. Kristanove nemške prevode Aškerčevih balad v „Arbeiter Zeitung“, kasneje tudi dr. G. Krekovo študijo o Aškercu ter je začel z velikim zanimanjem študirati prvi dve knjigi Aškerčevih pesnitev.

Poleti leta 1898. je potoval v Zagreb ter se je spotoma ustavil za več dni v Celju in v Ljubljani. Takrat se je seznanil z Aškercem osebno. V jeseni t. l. je napisal za Götteborški „Handels och Sjöfartstidning“ o Aškercu in slovenskem modernem slovstvu članek ter je v njem priobčil tudi švedski prevod Aškerčeve balade „Pevčev grob“. Poslej sta ostala pesnika trajno v pismeni in tudi osebni zvezi. Jensen je prišel s severa trikrat v Dalmacijo ter je vselej spotoma posetil Aškerca. Tudi gost župana Iv. Hribarja je bil pri

neki taki priliki. V omenjenem Gøtaborškem listu je Jensen objavil kasneje še razne Aškerčeve balade in romance, „Pramločo“, „Krišno“, „Grešnika“, „Prvo mučenico“ i. dr. Med Aškercem in Jensenom se je razvila živahna korespondenca, postala sta si kmalu tudi prijatelja ter se končno v pismu pobratila.

O Jensenu in njegovem za vse Slovanstvo prevažnem literarnem delovanju je napisal Aškerc leta 1899. članek ter ga priobčil v Ljubljanskem Zvonu (1. številka). Jensen je opozoril Aškerca na švedskega slavnega lirika grofa Karla Snoilskega, izhajajočega iz slovenskega rodu Znojilšekov, pregnanih v protireformacijski dobi iz Kranjske ter pobeglih na Švedsko v XVII. veku. Aškerc je objavil o tem rodu Znojilšekov ter o pesniku-grofu Snoilskem v Ljubljanskem Zvonu (1. 1898.) troje člankov. Dopisoval je tudi neposredno z grofom Snoilskim, ki mu je poslal svojo fotografijo ter fotolitografsko sliko nekdanjega slovenskega predikanta Janeza Snoilšeka, protestantskega slovenskega pesnika. Ta slika je prešla iz Aškerčeve zapuščine v last mestne občine ter se hrani v arhivu. Leta 1901. je izdal Jensen za šestdesetletnico švedskega poeta grofa K. Snoilskega antologijo prevodov Aškerčevih pesnitev pod naslovom „Slovenska ballader“, ki jih je sprejela švedska kritika zelo pohvalno. Nekaj kritik je poslal Jensen Aškercu v originalu. Ko je grof Snoilsky l. 1903. umrl, mu je Aškerc v 7. številki Ljublj. Zvona napisal nekrolog ter je obenem priobčil svojo pesem, ki jo je bil poslal pokojniku za šestdeseti rojstni dan že 8. sept. 1901.

Prijateljsko razmerje med Aškercem in Jensenom je ostalo neskaljeno do zadnjega; pesnika sta si pošiljala v zameno tudi svoje knjige. Jensen mi piše: „Da sem se lotil prevajati Aškerčeve pesnitve, bila sta povod deloma moja osebna simpatija za njegovo originalno, meni izredno simpatično osebnost, deloma moje dobro mnenje o njegovih narodnih baladah, legendah i. dr. Baš njegova zbornika „Balade in romance“ ter „Lirske in epske poezije“ smatram za najboljši njegovi deli. Kasneje se mi je zdelo njegovo pesniško delovanje umetniško nekoliko medleje. Rad priznavam njegovo bogastvo v sujetih in njegov miselni vzlet; v tem pogledu se mi zdi Prešeren s svojimi južnimi ljubezenskimi toni („mit seinen südländischen Liebestönen“) majhen in kot nacionalen pesnik znatno manjši; toda — vsaj z ozirom na časovne razmere — je bil Prešeren večji lirik in umetnik.“

Po Jensenovi zaslugi so najlepše Prešernove in najlepše Aškerčeve pesnitve prevedene na švedski jezik in Jensen se je tudi po

Aškerčevi smrti spomnil pokojnika ter je „Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning“ (št. 191 z dné 19. avgusta t. l.) prinesel sledeči nekrolog izpod Jensenovega peresa:

„Slovanski slovstveni svet je v tem letu prebil hude izgube: Bolgari so izgubili Penča Slavejkova, Poljaki odličnega novelista Boleslava Prusa (Glowackega) in Čehi svojega izvrstnega kulturnega zgodovinarja Zikmunda Wintera. Končno pa so Slovenci spremili h grobu prvega svojega pesnika Antona Aškerca.

V evropski slovstveni zgodovini bo zavzemal Aškerc morda manje opazeno mesto, zakaj njegovo pesniško delovanje se s pogumno izvirnostjo ali formalno virtuoznostjo ni posebno odlikovalo. Njegova pesnitev je bila nekam trpka in včasih s politično, socialno ali нравno tendenco preveč obložena. Toda v zgodovini svoje domovine bo Aškerc imenovan poleg Prešerna in Gregorčiča. Kot umetnika ga je gotovo presegal Prešeren in kot čistega lirika Gregorčič; toda Aškerc se mi zdi nacionalnejši od obeh in njegov kulturni pomen je večji. Pri tem je bil Aškerc več kot poet: bil je originalen poštenjak, čigar spomin ohranijo njegovi prijatelji s hvaležnostjo. Končno je bil Aškerc pristen protestant v najboljšem pomenu te besede, in s tem si je pridobil in zagotovil simpatije tudi med Švedi, čeprav je švedski prevod njegovih balad (1901) danes še malo poznan.

Njegovo ime je morda turškega izvira, pomenja namreč bojevnik, in Aškerc je zaslužil to ime, zakaj vse njegovo življenje je bilo borba proti obskurantizmu in „papistovskemu hlapčevstvu,“ kakor se glasi v pesni „Ljubljana“ Snoilškega. V tej pesni se spominja švedski grof-pesnik svojih slovenskih kmečkih dedov, ki so bili po katoliški protireformaciji pregnani iz ljubih alpskih dolin ob Savi. Slučajno je postal Aškerc, ta sin slovenskega kmeta, duhovnik; nihče pa ni pošteneje in močneje razkril senčnih strani klerikalizma kot on. Dasi ne izobčen, je bil vedno preganjan od cerkvenih oblasti. Toda njegova bojevitost je z leti le naraščala in kot bojevnik na straži je tudi umrl.

V kmečki koči blizu Rimskih toplic je bil rojen leta 1856. Po šolskih študijah v Celju je bil l. 1881. v Mariboru posvečen v duhovnika. Toda v istem letu je bil že med sotrudniki „Ljub. Zvona“ ter je še pod psevdonomom Gorazd priobčil več pesni, ki so izdale svobodomiselnost in odkritosrčnost tega katoliškega duhovnika. Cerkvene oblasti so takoj odgovorile na njegovo izzivanje ter so napadle njega prav tako, kakor njegovega pesniškega brata, tudi

posvečenega Simona Gregorčiča. Toda dočim je mehki lirik Gregorčič v enakem boju resigniral ter se iz javnega življenja umaknil, je razplamenila Aškerca le še večja bojevitost. Dobival je od svojih načelnikov ukore, toda on se ni brigal zanje. Končno je bil za vse življenje zaradi „brezverstva“ suspendiran, in zdaj šele se je mogel svoji bojevni poeziji posvetiti z vsem srcem. Posvetne oblasti pa so mu dale vendar zadoščenje in delo z zaslužkom, zakaj l. 1898. je bil imenovan za mestnega arhivarja v Ljubljani.

Tu je deloval vestno, in študij starih dokumentov mu je dajal snovi za domovinske junaške pesnitve in balade. Svobodni čas je porabljal za potovanja, — ogledal si je ves slovanski svet ter je pohitel tudi v orijent, čigar kultura in filozofija sta ga posebno privlačevali. Mnogo njegovih razglednic hranim — zdaj s spomenikom Petra na Nevi, zdaj s piramidami ob Nilu — vedno je bil naivni, ukaželjni turist in prijatelj, ki je pisal tekst.

Tako je teklo njegovo življenje v zasebni samoti in v javnem boju, dokler se ni nedavno nekega poletnega večera vrnil iz svoje pisarne v skromno samsko stanovanje. Tu so ga našli naslednjega jutra — od kapi zadetega . . . Prenesli so ga v bolnico, in tam je umrl. Njegov pogreb je bilo narodno žalovanje. H grobu so mu sledili vsi njegovi otroci — vseh njegovih 15 del od „Balad in romanc“ do „Poslednjega Celjana“.

Ako pregledujem zdaj te knjige, najdem tu in tam, kar se mi zdi nezrelo, neumetniško. Toda njih cena leži v dobrem namenu, v plemeniti vsebini. Hotel je svoj nevedni narod poučiti, hotel je svoje rojake duševno osvoboditi in oplemeniti; vse njegovo pesniško delovanje je nadaljevanje čistega kulturnega stremljenja, ki so mu Primož Trubar in drugi slovenski reformatorji ter mučeniki XVI. veka posvetili svoje življenje. Za skromnimi, včasih neumetniškimi besedami čutiš človeško srce, ki je bilo za bedne in ponižane.

V eni svojih najlepših pesni („Pevčev grob“) je pel Aškerc o menihu, pokopanem v samostanu. Nad njegovim razpokanim grobnim kamenom so pele še ptice, ko je že razpadel ves samostan. Tako si hočem predstavljati tudi poslednje Aškerčevo počivališče. Na njegovem grobu naj dehte rože, in čeprav je onemel njegov glas, bo njegova pesem še živela med njegovimi rojaki in pričala

„o nadeji pač pokopani,
o zlati svobódi prodani“.

(om hopp som för tidigt blev jordat,
om frihetens värk ofullbordat.)

Ponižen, skromen je bil v svojem srčnodobrem, otroškem bitju. Postavil si je svoj odgojni smoter kot pesnik visoko, ali o svoji osebnosti si ni domišljjal ničesar. Ni bil mogočen pesniški plamen, vsekakor pa je bil svetla, vedno goreča luč, ki je mogla bliskati v temni noči ter tolažiti trudnega alpskega potnika. Svoj poklic je lepo označil že svoji pesni „Večna luč“ :

„Naj hram ogrinja mrak teman,
naj krog divjá vihar strašan :
od znotraj luč ne vgasne mu,
obseva stene jasne mu.

I jaz sem takšen božji hram,
v življenja širnem polji sam . . .
A duša svetel je oltar —
kaj mrak, nevihta pač njej mar!“

Anton Aškerc:

Atila v Emoni.

(L. 452.)

Romanca.

IV.

Razkošen mal salon. Pohišstvo v njem
iz dragega lesá. Preproge težke
razgrnjene po tleh in grške vaze
so razpostavljene tu, tam po kotih.
In po dolbinah v zidu, po policah
povsod se sveti plemeniti bron:
Bogovi iz paganskega Olimpa
pa geniji smehljajo se in Fauni.
Na sredi sobe pa na nogah treh,
ki v levjih šapah se končavajo,
stoji okrogla miza marmornata,
na mizi razmetanih knjig je kup,
dišava fina plava po prostoru . . .

Res, kamorkoli se ozreš okrog,
vse priča o okusu umetniškem
in o bogastvu vdove Horaea.
Saj ravnokar sedi na nizkem stolcu
še mlada ženska, vitka in visoka,
baš ččeše sužnja dolge ji lasé.
In zdaj-le odložila je glavnik . . .

„Dovolj je, Iris!“ reče Horaea
dekletu in počasi vstane s stola . . .
Pogleda si kazalec rožnati
obvezani na desni roki, včeraj
si ranila ga je pri delu z nožem.
In ustnice se stisnejo ji jezne:
„Ti, Iris!“ — se obrne k sužnji svoji —
„nemudoma spet stopi tja h kirurgu
Antoniju Carpóphoru! Povej
mu, da ga prosim, naj obišče
me danes za gotovo, ker moj prst
zacelil ni se še in me boli“ . . .

Izginila je sužnja tavrščanska
in Horaea odide v atrium,
kjer sama je postavila oltar
bogov veliki materi Kybeli.
In tam stoji pred žrtvenikom belim,
pa ji daruje boginji mogočni
vse misli svoje srečne, hrepenenje
globoko svoje in vzdihuje k njej
in prosi jo, naj milostno pomaga
nevesti, naj osreči jo obilno
in blagoslovi njo in ženina
Primitiviana njenega, ki skoro
povede k sebi jo v svoj dom za ženo! . . .
„O boginja veselja in življenja!“ —
dostavi Horaea, — „sovražnica
trpljenja, žalosti in smrti črne,
odvrni od Emone tudi vojsko,
odvrni Huna divjega od nas,
ki nam grozi s pogubo in uničbo!

Daj nam živeti in uživati
 življenje kratko to na lepem sveti,
 o boginja veselja in ljubezni!“
 In Horaea pobožna še natrosi
 na žrtvenik Kybeli svežih rož,
 ki jih narezala je baš na vrtu,
 in nejevoljna čaka mlade sužnje,
 pa ni je še in tudi ni kirurga
 Carpóphora z zdravili od nikoder!

Kar vrata težka hišna se odpro
 in vstopi ženin njen Primitivianus.
 S poljubom nemim se pozdravita
 in sedeta na klop pred žrtvenik . . .

„Glej, ravnokar prosila sem Kybelo,
 da naju bi osrečila čimprej“ —
 Primitivianu reče Horaea
 ovivši nežno mu okrog vratú
 ko alabaster bele roke svoje —
 „Je res li“ — resno ga v oči pogleda —
 „da vojska s Huni nam preti? Kaj bo?
 Kaj bo potem s poroko najino?
 Mar veš kaj novega? Si li dobil
 spet novih pisem od tovarišev?“

„Nič novih ni prispelo poročil,
 in kar pripovedujejo ljudje,
 so morda le izmišljeni strahovi!“
 Verjetne istine še noče ji
 povedati zdaj ženin rahločutni,
 celo v oči pogledati naravnost
 ne upa se trgovec ji, pa ona
 mu reče: „Ker mi ti povedal nisi
 nič novega, pa jaz povem novost
 ti! Decius Avitus je prestopil
 h kristjanom in Hermagoras goreči
 ga včeraj krstil je, sem slišala.
 Ko srake so ti naši sužnji vsi
 in sužnje naše! Vse novice mestne
 raznašajo še tople po Emoni!

Od sužnjev je Avitovih novico
 prejela moja Iris in `seveda
 še tisto uro jo oddala meni . . .
 In veš, zakaj zapustil je bogove
 očetov svojih? Tudi to že vem!
 Avitus se jezi, ker ni hotela
 ga hči zlatarjeva Marcella,
 nečakinja prelepa moja! . . . Mož
 Marcellin bo Valerius Aelianus.
 Avitus zdaj ogiblje se paganov
 in znancev starih svojih in drži
 se samo še kristjanov . . . Ta Avitus
 mi ne ugaja . . .“

Primitivianus.

Meni tudi prej
 ni všeč bil Decius Avitus . . . Naj pa gre,
 če ga srce je vleklo h Kristusu!
 Da dal krstit se je, to vem že sam,
 in sam sem videl ga, ko šel je v cerkev
 krščansko z mašnikom Hermagorom . . .

Horaea.

Da, da odpadajo, odpadajo
 ko listje z drevja ob jesenskem času
 pagani tudi že v Emoni beli
 od stare in častite vere rimske,
 kar trumoma zapuščajo bogove!

Primitivianus.

Posebno od tedaj, odkar obiskal
 je mesto naše cesar Teodozij,
 fanatični kristjan, pa slab državnik
 in človek, če mogoče, še slabejši!
 In zgodovina nam pripoveduje,
 kako slovesno se je bil pripeljal
 trinog v Emono v spremstvu presijajnem!
 Prišedši v mesto je takoj pokazal,
 da noče biti imperator rimski,

ki ljubi državljane vse z enako
 ljubeznijo pošteno, nepristrano.
 Obiskal samo cerkev je krščansko,
 kjer svečeniki so kadili mu
 pod nos s kadili in besedami,
 a naših templjev še pogledal ni,
 in samo čudil se je cesar ta,
 da sploh jih še imamo kaj v Emoni!
 Od tistih dob, od tistega obiska
 cesarja Teodozija je zrasel
 greben kristjanom našim, pravijo . . .
 Umira stari svet v Emoni tudi
 in nov poraja se med nami svet.
 Ne vemo pa še danes za gotovo,
 če bog krščanski vladal bode boljše,
 ko vladal dosihdob je Jupiter.
 Le to vsi vemo, da olimpski bog
 ustvaril nam je vsemogočni Rim
 in nam razširil je državo rimsko.
 In novi bog krščanski? Do sedaj
 ustvaril ni nobene še države,
 le prisvajati hoče z vero svojo,
 razrušiti nam hoče družbo rimsko,
 odlično, plemenito staro stavbo
 z najnižjim ljudstvom, s sužnjo sodrgo . . .
 Veš, Horaea, kdar premišljujem svet,
 se vselej moram prašati, zakaj
 preganjali cesarji so najboljši,
 najdelavnejši naši, najmodrejši
 kristjane in krščansko vero novo?
 E, slutili so z bistrim duhom svojim,
 da nazarenci tí porušijo
 še kdaj državo samo nam svetovno . . .

Horaea.

In kakšni so motivi, dragi moj,
 vsled katerih se odpovedujejo
 pagani naši često Jupitru?
 Sebičnost grda in koristolovstvo
 in včasih tudi nizko maščevanje

jih goni h krstu — „ne prepričanje!
Pokaj se pokristjanil je Avitus?
Ker ni hotela lepa ga Marcella!

S poljubom je zatisnil usta ji
nevesti Horaei — kar ta trenutek
priteče Iris zasopihana . . .
„Zdravnika nisem našla!“ reče sužnja —
„Carpóphorus odšel je ravnokar
v okolico iz mesta in zvečer
povrne se šele domov . . . Gospá,
na trgu je ljudi vse črno zdaj,
težko sem se prerila skozi gnečo.
Državna pošta je prispela v mesto
in množica posluša zdaj novice . . .

Brž vstaneta in gresta še samá,
Primitivianus s svojo Horaeo,
na ulico, da poizvesta, kaj
pač prigodilo se je vse po svetu
in kod se klatijo zdaj tisti Huni . . .

Na voglu, kjer izteka se na forum
široki cardo maximus, se dviga
visoka hiša — poštna mansio.
Pred mansio stoji že cursus velox,
lahkotna rheda poštna, in par konj
izpregli ravnokar so izpred nje.
Iz Atransa pripeljal se je voz,
in množica Emonščanov se gnete
pred vhodom poštnim. Marsikdo poglablja
se v pismo, ki ga je prejel in čita zase.

Primitivianus s Horaeo pristopi
pred pošto, pa zagledata Marcello,
ki vodi jo Valerius Aelianus.
Prisrčno para se pozdravita
in stiskata roké si, kakor bi
že davno ne bili se videli.

Žrec Dindius Priscus tudi čaka pisem.
 Kirurg Carpóphorus se je povrnil
 pa preuljudno se opravičuje —
 seveda, rojen Grk, olikan človek,
 učen libertus! — brž pri Horaei,
 da mogel priti ni o pravem času . . .

In tam za stebrom skrit stoji Avitus
 tako, da ga ne vidi ne Marcella,
 ne ženin njen Valerius Aelianus.

Vse čita tiho. Kadar pa izve
 kdo kaj o Hunih, to pove naglas,
 da sliši množica novice strašne . . .

Kar prejme pismo spet Primitivianus,
 pregleda ga, popné se na stopnjico
 in čita, da lahko ga slišijo
 ljudje, novice zanimive:

„Divjaki Huni pridejo v par dneh!
 Poslušajte! Poetovio je padel.
 Razsuli so ga Huni v prah in sip.
 Krvav pretaka že se mimo Dravus,
 mrličev polna reka je globoka . . .
 Vsa polja kroginkrog in vse gorice
 s slovito trto vinsko — vse požgano!
 Celeja — torej že soseda naša —
 je tudi prah, pepel! Porušena!
 In dalje, dalje še vihrajo Huni
 in ne ustavi sila jih nobena,
 ne meč, ne sulica in ne trdnjava.
 A kdor se jim postavi drzen v bran,
 pobijejo ga in ga poteptajo.
 Pred njimi strah, drget, trepet in groza,
 za njimi dim, požar, poguba, smrt.“ . . .

A Dindius Priscus praša: „Pa odkod
 so privihrali divji ti barbari?“

Zdravnik Carpóphorus zdaj čita pismo:
 „Emončani, na vas zdaj pride vrsta“ —

tako mu piše znanec in tovariš,
ki rešil se je komaj iz Celeje —
„pripravite brž hlabro se na smrt,
ki ne uidete ji, če porušijo
vam mesto Huni! . . . Kdo so ti ljudje,
ne ve povedati nam nihče . . . Samo bajke,
fantastične pravljice krožijo
o njih po svetu . . . Neki čarodej,
ki živel je med njimi v taboru
in pri pojedinah jih kratkočasil,
je pravil nam, da duh nekak hudobni
zaplodil jih je bil v viharni noči
v močvirju kalnem ob Danubiju.
In neki dan prilezlo jih je bojda
do zob že oboroženih iz blata.
Zajahali so divje konje svoje
pa hajdi ko razbojniška armada
po svetu! Drugi zopet pravijo,
da Huni niso pravzaprav ljudje,
šakali stekli so in divji psi
s človeškimi, pa grdimi obrazi.
Spet drugi pravijo, da Hun je vsak
s konjičem svojim bitje samo eno —
centavri torej novi, oživeli.
Jedo nekuhano meso surovo,
brez žen živijo, ne množijo se
in ne umirajo nikoli. Samo srd
in črt poznajo in pa strast moritve
in večno žejo po bogatem plenu
ter po človeški krvi, kamor pridejo . . .
Le njihov kralj, ki jaha jim na čelu,
junak je lep in premeten in hraber.
Kako že zove se? Atilius?
Al Atilus? Nemara Atila?
Da, Atila! Doma na gradu svojem
ima deklet prekrasnih na stotine;
a kamor pride krvoločni kralj,
izbere si med ujetnicami
najlepšo, pa jo siloma odvede
za sužnjo svojo novo v taborišče“ . . .

Ko to prečital je Carpóphorus
 iz pisma svojega, ozrla se
 vsa množica v devico je Marcello
 in vsi so govorili le v njej
 in hvalili so moški jo in ženske,
 mladeniči so gledali za njo
 in gledali so starci radovedni,
 zaljubljeni vsi skupaj v dekle krasno,
 pa pogovarjali se med seboj. —

Prvi meščan.

Ta hči zlatarjeva je kakor solnce!
 Svetlobe svoje razpošilja žarke
 nebeško solnce, a Marcella ta
 obseva in ogreva nas z lepoto
 božansko svojo, nas in vso Emono.

Drugi meščan.

A meni zdi Marcella se cvetlica,
 ki krog in krog razširja duh prijeten,
 lepote svoje duh. Vse mesto naše
 napolnjeno je te dišave njene.
 Cvetlica živa je Marcella krasna.

Tretji meščan.

Vesela godba zdi se mi Marcella:
 poslušáš — pa ti dušo je prevzela,
 očarala z lepoto ti uhó.
 Ustaviti li more se ji kdo?
 Ves svet se mora glasbi pokoriti
 in pa lepoti ženski zmagoviti.

In množica je govorila dalje,
 ko para davno sta izginila,
 Primitivianus s svojo Horaeo
 in Aelianus z ljubico Marcello.
 Marcella pa je zarudevala,
 ko gledal vanjo je Valerius,
 zaljubljen gledal vanjo in šepétal:

„Ne dam te Atili! Ne dam, ne dam,
četudi pride k nam izbirat si
najlepše dekle za priležnico!
Mehercle! Jaz te ne pustim iz rok,
pa naj odpre se orcus na stežaj,
naj pošlje nadme vse strahove svoje,
nikomur te ne dam, Marcella moja!“
Marcella pa se od strahu je tresla
in plakala je vsa obupana.
Zaman jo je tolažil Aelianus,
zaman tolažil jo Primitivianus,
zaman ji govorila na srcé
je teta Horaea . . . Zamišljena
korakala sta para po Emoni . . .
Vsem zdelo se je: zdaj pa zdaj prihruje
nevihta strašna, ki uniči vse,
razdere mesto in vezi ljubezni,
vezi zaroke, nadeje brsteče
in vse pogoje mlade, tihe sreče,
življenje samo kmalu se nehá,
in konec bo Emone in svetá!
Čez nekaj dni ne bo ničesar več:
vse, kar živi, pokolje hunski meč!
In mesto, bivša draga domovina,
bo tužno pogorišče, podrtina;
nad grobljami pa smrt bo kraljevala
in nad mrličí se bo grohotala . . .

Z današnjim dnem so Huni že prispeli,
Emono pravzaprav so že zavzeli,
z današnjo pošto že prihruil njih kralj
je krvoločni Atila iz dalj . . .
Kralj Atila prodril je v vse mišljenje
Emončanov, v vse njihovo čutenje.
Kralj Atila je črni strah odslej,
ki vse boji se ga, boji brez mej . . .
Kjerkoli govorita dva meščana,
med njiju stopi moč doslej neznana.
Ta zlobna moč demonsko je ime
barbarja Atile, noseč gorjé.

Otrokom nepokornim zagrozijo
 le z Atilo in brž jih ukrotijo
 emonske matere . . . Največji strah
 postal je v mestu Atila namah
 že legiji, izkušenim vojakom;
 vedo, da se boriti bo z divjakom
 najhujšim, najmočnejšim v malo dneh . . .
 In kakšen boja bode končni uspeh?
 Povsod je Atila . . . Kadar v molčeči
 se noči oglasi vihar tuleči
 in strehe škripljejo, se vse vzbudi
 pa misli, Atila tako razsaja,
 z divjanjem že Emono si osvaja . . .
 Grom zagrmi in blisk zasveti noč —
 Emona se vzbudi drgetajoč . . .
 Kaj? Atila že tu, barbarski strah?
 Emona res že pada v sip in prah?
 Psi lajajo po noči — vsa Emona
 boji se, spreleti jo mrzla zona:
 Bržčas pridrl je Atila odkod,
 ponoči ga prinesel sem je pot . . .
 Če kje visi v planini težka skala,
 utrga vsak trenotek se lahkó
 in vse zdrobi življenje pod sabó,
 če bi nenadoma se zatrkljala:
 tak nad Emono Atila visi,
 in vse trepeče . . . Zdaj pa zdaj zvali
 se kakor skala strašna na meščane,
 da jih uniči, v droben prah jih zmane . . .
 Najhujše zlo je Atila sedaj,
 ki vtihotapilo se naskrivaj
 z današnjo pošto je v Emono belo . . .
 Kak dolgo neki bo to zlo trpelo?

L. Pintar:

O krajnih imenih.

IV.

Videli smo, da pomeni „der Bühel“ (Pichl) toliko kot: holm, hrib, brdo, grič, gorica — in če bi tudi ne imeli pri Schmelzerju (I, 218) zabeleženih oblik stvn. puhil, srvn. Bühel s pomenom Anhöhe, Hügel, bi morali vendar po zgoraj navedenih vzporednicah dognati, da pomeni Büchl isto, kar slovenski „gorica, grič, hrib“. Enako moramo sklepati tudi pri imenu Geschieß. V slovnikih tega imena sicer ne najdemo s tistim pomenom, kakor ga zahtevajo vsoporednice dotičnih krajnih imen, namreč Geschieß = selo (naselbina), vendar po množini teh krajnoimenskih vzporednic smemo brez obotavljanja in brez pomiselkov sklepati, da je ta Geschieß kolektivni izraz za [Wohn]sitz t. j. „das Gesitze“, prav tako kakor imamo iz Feld, Berg, Busch kolektivnike „Gefilde, Gebirge, Gebüsch“. —

Pred dobrim poldrugim letom so v našem deželnem zboru obravnavali samostalni predlog, naj bi se pregledal in popravil krajevni repertorij, da se odpravijo popačena in sploh taka imena, ki med ljudstvom niso več v navadi. Prav dober in pravičen predlog! Pri tej priliki so se od raznih platov čule besede o nepotrebnih, nezmiselnih in večkrat tudi sramotilnih nemških krajnih imenih, toda te besede pa niso bile vse tenko prevdarjene. Nepotrebna so nemška krajna imena po treznem prevdarku gotovo, če na dotičnem kraju ni nikogar, ki bi nemško ime rabil, in je že skozi nedogledno vrsto let samo slovensko ime v rabi in navadi. O nezmiselnosti imen ali pa o sramotilnih smotrih vendar naša sodba ne sme biti prenapla, kajti če jaz česa ne razumem, še ne morem reči, da je nezmiselno, marveč moram nekaj zapisati nedostatnosti moje pojmovitosti na rovaš. Izprva je imelo prav gotovo vsako krajno ime svoj dobro zasnovan pomen, ki je pa čestokrat v teku časa in v izpremenljivosti razmer izgubil svojo razumljivost ter si zastrl svoje nekdanje jasno lice s kopreno nespoznatnosti. — Če kdo Sinjo gorico izprevrže v Senjo gorico, da bi jo spravil v zvezo z nerazumljenim imenom **Heuchirchen** (Schumi, Urk. u. Regest. II, 407), se mi to zdi res nezmiselna drznost; vsaj bi bil vendar lahko na bolj naraven način ustavil se pri Haidkirchen (občina Krasta v okraju Althofen na Koroškem), ne pa da bi se obračal doli na Kranjsko v Vrhiško faro in pri tem še mešal pojme „kirchen“ pa „gorica“. Kdor je pa

Sinjo gorico izpremenil v Schweinbüchel, je morda res utegnil imeti nekoliko sramotilnega namena, ker se po naravnem razvoju ta izprememba ne dá lahko razlagati. V imenih Gaunersdorf ali Gesindelsdorf pa ne smemo iskati nič sramotilnega, češ da sta to dve capinski ali ciganski vasi, kjer se je nastanila sleparska druhal go-ljufnih potepuhov, kajti prvo ime je nastalo iz Gaunesdorf ali Gouwinesdorf (*Govinja ali Govinova vas) iz osebnega imena Gowin [NB. Glede rhotacizma je primerjati morda Radkersburg = Radegoysburg. Carniola II, 46. Enako Leitersdorf iz Livtoldesdorf, Ladisdorf, Leutoldsdorf t. j. Dorf des Leuthold [Lajtolča vas??] in glede družega imena nam je pomniti, da imamo poleg „das Gesinde“ paralelno obliko „das Gesindel“ prvotno z istim pomenom „družina“ in da se je šele pozneje omejilo to na zaničljivi pomen „glota, znes, sodrga, druhal“ — tedaj pa jasno vidimo, da sta Gesindeldorf in Družinska vas popolnoma enakoveljavni imeni — brez kake sramotilne primesi.

Tudi pri imenu Geschieß so videli gotovo nekateri nekaj sramotilnega in skrunobnega misleč si, da je to ime kakor Beschiff (= Betrug) tudi izvedenka iz prostega Schiiff — pa so se spotikali ob imenih Lutergeschieß in Rappelgeschieß, češ da so nespodobna. Če pa primerjamo vse mnoge „Geschieß-e“ z njihovimi slovenskimi vzporednicami, tedaj vidimo, kar je bilo že zgoraj povedano, da odgovarjajo slovenskemu imenu „selo“, da so torej „Gesize“ t. j. naselbina (kakor je n. pr. das Gelege, wo man liegt, das Gestände, wo man steht), torej brez kake poniževalne primesi, češ kakor da bi bilo to zanikrno, umazano, blatno selišče. — Takih kolektivnih imen napravljenih s prefiksom *ge-* imamo v toponomastiki lepo število. Od prefiksa *ge-* se je pogosto ohranil samo *g*, njegov samoglasnik se je pa izgubil. Das Gesenge (Gseing) požgan prostor, das Geschwant (Gschwend), kjer so drevje in dračje iztrebili, das Gesol (Gsoll, Gsöll, urkundl. 1439 am Ksol, in večkrat tudi „im Gschol“ s šumevcem mesto sikavca kakor v Geschieß) mužje, močvirje, grezje; das Gschirr skalovje, strmo robovje sravn. daz geschürre kolektivnik od „der schorre“ (schrofer Fels); das Gstat (Gstat), kraj ob večji vodi ali jezeru, kjer ladje pristajajo (pristanišče), das Gstocket (Stockah) štorovje, tršje, porobkovje; das Gescheide (Gschaid) meja — pa razvodje, raztok, raztočje in tudi rázpotje (Wegscheide); das Gesinde v listinah 1461 im **Gschind**, 1491 im Gsint) menda ali vresje ali pa bičje, ločje, sitje, trstje, kajti Sinde ali Sende baje pomeni ali Heidekraut ali pa Binse, Simse. Okrnjen prefiks *g* (ob enem poostren) imamo v imenu **Kreuth**, slov. Rute, skrčenem iz po-

polnega „das Gereut“ (laz, rovt). — Že prostih imen Selo = Geschieß imamo več n. pr. grad tega imena v Šmartinskem okraju pod Litijo (Valvasor XI, 233); drugo naselbino tega imena imamo pri Klevevžu; severovzhodno od Polzele imamo selišče, ki se v listinah leta 1490 imenuje Ober-Geschies oder Ober-Sellach pa Nider-Geschies oder Nider-Sellach in Selišče pri Razvojniku v Ptujskem okraju je l. 1440 zabeleženo še „zum Geschiess gegen Rasbonigkh“ (Gschiezz) i. t. d. — Brez ohranjene slovenske vzporednice imamo prosti Gschieß v občini Baldramsdorf v Špitalskem okraju na Koroškem in pri Fronleitnu na Štajarskem — pa bogsigavedi kod še vse. Razun prostega „Geschieß = Selo“ nas pa srečavajo še razne sestavljenke in determinirane oblike, n. pr. Nova sela pri Banji loki, Veliko selo (Großsattel) in Malo selo (Kleinsattel) v občini Marija na Zili — zlasti novih naselbin je mnogo; primeri: Neusess, Neusitz, Neusidel, Neusatz (Novi sad v Banatu); tudi Godežič pri Loki je v enajstem stoletju še Neusäss oziroma Nivsaze (Novo selo); Neigeschies (Selo pri Vačah), Neigeschies iuxta villam Affalter (Selo pri Zapovdju). Pri tej priliki moram omeniti neko paradokсно Schumiјеvo razlago, ki jo čitamo v Archiv für Heimatkunde II, 125: „das nächste Dorf heißt „Zapovdje“ = ein anbefohlener — zu beschützender Ort. — Človek ne bi verjel, če bi ne čital črno na belem, da more komu kaj takega pasti v glavo, da lokalni pojem spravlja v zvezo s kolikortoliko abstraktnim „zapovēd (Befehl, Gebot)“, vsaj so nam vendar dosti privajeni izrazi „povodje“ (Wassergebiet) Posavje, Pokolpje t. j. kraj ob Savi, ob Kolpi — in ravno tako Zasavje, Zagorje, Zabrezje, Zabukovje t. j. pokrajina za Savo doli . . . i. t. d. Interesantna so še Nova sela na Koroškem, ki jih listine XI. stoletja imenujejo Niunsaz (primeri Kos, Gradivo III. str. 112), dandanes pa je ohranjeno ime samo še v slovenski obliki „v Veselah“ (zahodno od Dobrle vasi na Koroškem). Gemeindeleksikon ima kot dopolnilen nasprotek zabeleženo Altendorf (Stara vas) v občini Žitara ves in pa Vesielach (Vesele) v občini Rikarja ves. Ta v nemščini ohranjena oblika Vesielach je slovenski množinski lokal. Synkretistična oblika Vesele pa mislim, da je nastala iz Nova sela na ta način, da so začeli smatrati začetni zlog za predlog „na“ in so ga kot takega od skupine „No vesele“ odkrojili. To bi bila nasprotna prikazen od Maunitz (Unč), kjer je menda nemška oblika „Maunz“ čisto priprosta spojina iz „na Unc“. —

Največ teh raznih sel (Geschieß) je pa izvedenih iz raznih osebnih imen. V slovenščini je determinativni del takih krajnih imen

iz osebnega imena proizveden posesivni pridevnik, ki nam pove, čigava je dotična naselbina, kdo je ustanovitelj ali pa župan in vladavec dotičnega sela. Razlagi Račjega sela (Trubarjev zbornik str. 269 pod črto) iz osebnega imena Radebald ali Rappold (Rappelgeschieß) oziroma iz izpremljanke Rade, Radeta imam še dostaviti nov dokaz iz Pucljevega rokopisa „Idiographia sive rerum memorabilium monasterii Sitticensis descriptio“. Na 517. strani imenuje tu Pucelj pri naštevanju Trebanjskih podružnic tudi „Sancti Floriani martyris in naradezhe Sellu“. Oblika „naradezhe“ je seveda synkretistična spojina iz predloga „na“ in svojilnega pridevnika „Radeč“ (t. j. *Radet-j ali Radetov). Kje? na Radečem selu, — kam? na Radeče selo, — od kod? z Radečega sela, — krajnoimenski pridevnik napravljen s sufiksom -ski iz same determinativne polovice krajnega imena je Radeški, ne pa Radečeselski. — Luterče selo, Luttergeschieß, je Luthardtovo posestvo. — Arnova sela v Artiški občini pri Brežcah so po Zahnu (Ortsnamenbuch, 13) enkrat Arnoldsdorf, a drugikrat Arnageschies — in Dečna sela ravno tam (str. 128) Diesengeschies, Deschnasela (Dorf des Diez, Dietsch, Deetz). — Sporgesiez Selo (Schumi Archiv II, 19) je morda Sporovo ali Sporerjevo (t. j. Ostrogarjevo?) selo. — Welesgesiez pri Brežcah, v XIV. stoletju v listinah Weletsgesiez, bi bilo Weledovo ali Veltovo selo. (Zahn, Ortsn. 491 ima za l. 1322 zabeleženo „Weletsgesiez apud Zötlam“ t. j. menda Veletovo selo ali Veleče selo. Morda je to današnje Volčje pri Sromljah. — Ali bi smeli Ivanje selo pri Rakeku devati v zvezo z osebnim imenom Ivan, se mi pa zdi precej dvomljivo, zlasti zato, ker imamo poleg Eibenschuß tudi še vzporedno obliko Lubenschuß (glej Laibacher Zeitung 1815 št. 85 in št. 91), ki spominja nekoliko na „Iblana = Lubljana“. — Britno selo v Griški občini pri Celju je v listini 1265 Fridelinshofsteten, a 1443 Freitleinsgeschies; to so pač le Friedlinova sela, kajti Friedlin je Britlin (Briton) in od tod s sufiksom -j napravljen posesivni pridevnik Briton-j proizvede zvezo Britnja sela. (Primeri Velésalo Michelteten). — Pri Schumi-ju (Urk. u. Regest. II, 259) čitamo: „prope Müntparis in villa Winthersgesiez“, to bi se reklo po naše „blizu Planine na Štajarskem (Montpreis) v vasi „Vintarje selo“ (des Winidhar Sitz). Kosovo Gradivo (II, 396) omenja neko selo Gluzengisazi, kjer se je baje naselil neki Slovan Glušo ter začel krčiti laze. — Pri Jesenicah v Ptujskem okraju ima za l. 1440 Zahn (Ortsnamenb. 341) zabeleženo Misleinisgeschieß, kar bi se slovensko morda reklo Mislinje selo(?) — pri Dramljah severno-vzhodno od Brežic je (str. 473) zabeležil Sweinergesiez, o katerem

pa menda danes ni več sledu. — Pri Rifniku (Reichenegg) v občini Sv. Juri ob južni železnici se v XV. stoletju omenja naselbina Dankengeschiezz (Zahn, str. 125) — ali je to bilo Dankovo selo po kakem ustanovitelju Dankhartu ali Dankwartu imenovano? — Sele pri Slivnici v okraju Šmarje pri Jelšah ima današnji Gemeindeleksikon z nemškimi(?) imenom Selle, a pri Zahnu (str. 460) so zabeležene še stare oblike za l. 1436 *am* Geschiezz, za l. 1441 *im* Geschiezz. — Še eno tako krajno ime, zabeleženo pri Zahnu (Ortsnamenbuch, str. 351), naj omenim, namreč Naplachsseczzychsellich, Blaxsesgeschyezz severno od Rajhenburga, ki je tudi danes že padlo v pozabo. Navedene oblike posnete po neki listini iz leta 1448 mislim, da nam je čitati „Na Blahšechih selih, Blachschesgeschieß“. Natančneje podatke imamo še iz XVIII. stoletja, kajti v poročni knjigi iz leta 1704 je vpisan „Blasius Jasbez viduus ex Blagshezha Sella“, v krstni knjigi iz l. 1762 pa „ex Blagsezhe Sseille“. Tudi to krajno ime „Blagšeča sela“ je osnovano na osebni imenu prvega naseljenika. Misliti si moramo ali Blagoš analogno z Dragoš, Junoš, Miloš ali pa Blaguš analogno z Draguš, Nėguš, Raduš — deminutivum iz prve kakor iz druge oblike izveden s sufiksom „et“ (AT) se mora glasiti Blagšė Blagšeta in iz tega posesivni pridevnik Blagšech (t. j. Blagšet-j; — kakor Ruperč iz Rupertj, Regerč iz Regertj, Purkarč iz Purkartj, Valpč iz valpjtj i. t. d.). Enako tvorjenih deminutivnikov kakor je Blagše Blagšeta bi se dala naštetih še lepa zbirka n. pr. Jakšė, Jeršė, Povšė, Peršė, Lekšė, Tomšė itd. — Pa končajmo to raziskovanje „Geschieß = Selo“ z Blagšečimi seli ali z Blagšetovim selom (Gesitz des Blagše), glasoslovno razlago „Geschieß = Gesitze“ in kontaminacijo med „schießen“ in „sitzen“ (setzen) prepustivši začasno germanistom, konstatirajmo jo samo v stavku „Salpeter schießt an der Mauer an (= setzt sich an)“ ali pa „Brot in den Ofen schießen“ kruh vsajati (t. j. v peč vsaditi, einsetzen) in pa „an etwas anschießen“ = angrenzen, n. pr. „sein Garten schießt unmittelbar an meinen“ (njegov vrt je tik mojega, t. j. soseduje z mojim) = sein Garten ist meinem ansitzend. — Da je „das Gesitze = Wohnsitz“, to nam slovarji sicer izrecno povedo (n. pr. Grimm IV. zv., 1. oddel., 2. polov., str. 4126), o obliki „Geschieß“ z istim pomenom pa kar molče in poznajo samo „Geschieß = Giebelseite eines Gebäudes“ in ravno isti izraz s pomenom „streljanje“ (Grimm, ibid. str. 3885). Toda če tudi tega „Geschieß = Gesitze“ nikjer v slovnikih ni zaslediti, je vendar z mnogoštevilnimi vsporednicami krajnih imen „Geschieß = Selo ali Sela“ jasno dokazan.

Dr. Vinko Zupan:

Jaroslav Vrchlický.

Na predvečer odkritja Prešernovega spomenika se je bila Ljubljana slavnostno odela ter z nešetimi trobojnicami pozdravljala odlične goste iz vseh slovanskih krajev, ki so prihiteli k nam, da se poklonijo našemu največjemu pesniškem geniju. V družbi drugih odličnih Čehov se je tisti dan pripeljal tudi „kralj češke poezije“, Jaroslav Vrchlický v našo Ljubljano kot zastopnik češke Akademije in društva čeških pisateljev „Máj“. Takrat se je Vrchlický prvič seznanil osebno z našim Aškercem. Isti večer je šel v Mestni dom poslušat predavanje dr. Ivana Prijatelja „o drami Prešernovega duševnega življenja“. In ko so drugega dne spomenik odkrili, je položil Jaroslav Vrchlický v imenu Akademije na vzočje spomenika lovorov venec ter je v slavnostnem razpoloženju zložil našemu Prešernu sonet, ki je bil objavljen z Aškerčevim prevodom vred prvič v Slov. Narodu (16. septembra 1905). V Slovanskem Prehledu¹ je objavil pesnik tudi vtiske svojega bivanja v slavnostnih dneh v Ljubljani pod naslovom „Den Prešernův“ s sliko Prešernovega spomenika v trenutku odkritja. Z optimizmom gleda pesnik na bodočnost našega malega naroda, ko vidi in sliši vse to veliko, iskreno navdušenje; a ne zapira oči pred hibami in pristavlja, da je imela slavnost le preveč izključno narodni značaj: govorniki so bili le politiki — literati in literarni historiki niso prišli do besede; o Prešernu se je govorilo le malo, edina izjema je bila Prijateljevo predavanje.

Od tiste dobe tudi datira zanimanje češkega velikega pesnika, ki je poznal vse literature kulturnih narodov, za našo literaturo in posebno za poezijo Aškerčevo. V navedenem letniku Slov. Prehleda so na str. 198. objavljene tri Aškerčeve pesni v njegovem mojstrskem prevodu: „Brodnik“, „Grešnik“ in „Hafiz in poulična mladež“. Več njegovih prevodov iz Aškerca je izšlo tudi v „Květih“. O. Wagner izraža v Slov. Prehledu (1905, str. 307) nado, da prav kmalu dobimo iz peresa slavnega mojstra lep izbor Aškerčeve poezije. Ta zbirka pa ni izšla; pesnika je pač presenetila bolezen, ki ga je napadla že pred štirimi leti. Od te dobe je bilo vse njegovo življenje le počasno umiranje.

¹ VIII. let. (1905.) str. 5—9.

Sedem let je, kar so spojili ožji stiki Vrchlickega tudi z našim narodom. Ravno čez sedem let, na isti dan, ko je stopila njegova noga na slovenska tla — 9. septembra zvečer — je nehalo biti to srce, ki je objemalo ves svet. Že 10. junija letos pa je bil nagloma odšel s tega sveta njegov slovenski prijatelj Anton Aškerc.

Ne da bi hotel primerjati našega Aškerca z velikanom Vrchlickim, a par paralel je, ki se vsiljujejo kar same po sebi. Aškerc je bil lirično-epična natura, najboljši v baladah in romancah, isto lahko trdimo o Vrchlickem. Oba sta v prvi vrsti pesnika misli, refleksivni naturi; seveda Vrchlický je tudi vroč senzualistični erotik, kar Aškerc ni. Oba sta v svojih sujetih segla daleč preko mej, ki so do takrat bile navadne v domači poeziji, odprla sta poeziji ves široki svet. Oba sta tudi v obledeli pesniški jezik prinesla nove, sveže krvi. Oba sta vedno in povsod poudarjala svoje svobodomiselno svetovno naziranje modernega človeka devetnajstega stoletja. Oba sta pri svojih prvih nastopih naletela na hud odpor: Vrchlický od strani stare rodoljubne šole radi kozmopolitizma in od moralistov radi antičnega senzualizma, Aškerc radi svoje svobodomiselnosti; a takoj ob nastopu ju je pozdravila mladina kot prava velika pesnika. Oba pa je tudi zadela tragika konflikta „Otec in sinov“, stare in mlade generacije: „moderna“ je v sicer poštemen namenu, a brezobzirno pri obeh narodih nastopila proti njima in ju globoko užalila in ozlovoljila. V resnici pa velja tudi obema očitek gostobesednosti, pomanjkanja ekonomije, konciznosti v pesniškem izražanju. Gotovo, da so ju take sodbe ozlovoljile, a glavni vzrok njuni osamljenosti in resignaciji je bilo ono, kar mora pretrpeti skoro vsak umetnik, vsak človek, ki sega nad povprečnost: živeti sta bila prisiljena v filistrskem ozračju, v ozkih razmerah, ki so pri majhnih narodih še mnogo hujše, nego pri velikih.

Značilna je v tem pogledu misel, ki jo izraža češki pesnik v sonetu na Prešerna¹:

Ovenčan s slavo dvigaš se iz gneče.
Dnes Tvojo pesem Ti na čast pojó!
Kaj bilo mar jim, ko skrbi moreče
vihrale so nekdáj ti nad glavó?

Pa vseh poetov je usoda to,
da kruh s solzámi grenkimi jedó,
da za nesmrtno pesem, hipec sreče,
kragulj srcé jim kljuje krvaveče ...

¹ V prevodu Ant. Aškerca.

Svečan je dan! Ej, zlato solnce sveti
po licih Ti, ki v mirni majesteti
triumf zreš pesmi svoje, radost glasno.

Tvoj plod dnes vživa ljudstvo, hvali Tebe;
moč svojo čuti, vero trdno v sebe,
v očeh bodočo svojo Vesno jasno.

Tu je zgrabil pesnik problem v vsej njegovi globoki tragiki, kakor Prešeren v svojem „Pevcu“. —

Ko me je leta 1901. že takrat daleč preko mej ožje domovine slavno ime prof. T. G. Masaryka izvabilo, da sem šel študirat v Prago, sem spoznal tudi Vrchlickega. Prišel je iz starega Klementina mož v obnošenem haveloku, na prvi pogled se mu je videlo, da je filozof, ki ne da nič na zunanost. Češki študentje so mi ga pokazali z nekim svetim spoštovanjem: „To je Vrchlický!“ Emil Frida, to je bilo njegovo pravo meščansko ime — je bil že od l. 1892. profesor modernih literatur na češki univerzi. Šel sem moža iz radovednosti poslušat. Majhna je bila ta soba, in na prstih ene roke bi bil lahko seštel njegove poslušalce. Neko mučno čustvo me je prevzelo, ko sem videl tako znamenitega moža predavati v taki mali sobici. Izvedel sem potem, da je bilo v prejšnjih časih drugače, in da je imel Emil Frida mnogo zvestih in navdušenih slušateljev; po invektivah moderne pa je nastalo med njim in mladino odtujenje. In zdelo se mi je, da sem bil opazil neko trpko resignacijo na obrazu slavnega pesnika, ko je predaval pred praznimi klopni.

In vendar je pomenil nastop Vrchlickega v letih sedemdesetih in osemdesetih za češko literaturo novo, svežo strujo, ki je v nasprotju s staro ozkosrčno rodoljubno šolo izkušala iti v umetnosti in vsej kulturi vzporedno z zapadno Evropo. Bila je to skupina, ki se je zbirala okrog časopisa „Lumír“, ki ga je redigiral tihi in skromni J. V. Sládek, izvrstni prevajalec Shakespearja. Glavi te pesniške „kozmopolitične“ generacije sta bila Julij Zeyer in senzualistični, antični pagan Jaroslav Vrchlický, dva antipoda, ki sta si bila pa podobna v svoji univerzalnosti, v čudoviti sposobnosti, vživeti se v davno pretekle, tuje dobe in kulture, skratka v eksotičnosti svojih sujetov, in v tem, da sta poznala vse literature, predvsem zapadne Evrope, do podrobnosti. Svojo pesniško inspiracijo je radi te svoje silne naobraženosti v literaturah črpala ta generacija bolj iz literature nego iz življenja.

Silni vpliv tujih literatur in vzorov se kaže pri Vrchlickem predvsem v njegovih neštetih prevodih, ki obsegajo 87 knjig. Že v

teh prevodih je za Čeha njegova nesmrtnost; za kar so se pri drugih narodih trudile cele generacije, to je pri Čehih izvršila brezprimerna pridnost in pesniška moč enega samega človeka v par desetletjih! Začel je s Francozi in izdal veliko antologijo francoske lirike XIX. stoletja, ki jo je pozneje izpopolnil. Največ mesta zavzema kongenijalni patetik Viktor Hugo, potem parnasovci Banville, Sully Prudhome, Leconte de Lisle. Hugoja je podal Čehom že v treh zbirkah. Ta je tudi največ vplival nanj: retoriko, polihromijo, pompozno ritmiko in idejo „epopeje človeštva“ ima od njega. Od Banvillae se je naučil najdrznejših pesniških oblik. Skoraj tako blizu kakor Hugo mu je samotni, trpki Leconte de Lisle, ki ga je tudi zelo pridno prevajal. Z istim pesimizmom, z isto vzvišeno gesto tihega preziranja kakor ta, gleda tudi Vrchlický včasih na vso zgodovino človeštva. Zelo plodonosno je vplivalo na Vrchlickega bivanje v Italiji, (1875—76), kamor je šel kot vzgojitelj dveh mladih grofov Montecuccolijev. Od tiste dobe se peča sistematično z italijanskim pesništvom, ki je bilo do takrat med Čehi skoraj neznano. Prvi je bil prevod pesmi pesimista Giacoma Leopardija, sledila je kmalu Dantejeva „Divina Commedia (1879—82), pa tudi „Vita nuova“ in lirične pesmi. Prevel je Tassov „Osvobojeni Jeruzalem“ in Ariostovega „Besnečega Rolanda“. Velik vpliv je imel nanj posebno Carducci s svojim svobodnim in odkritim razmerjem do antike, s svojo protiklerikalno tendenco in formalno s svojo retoriko in krepko zgrajenimi antičnimi kiticami.

Pa Vrchlický ni ostal pri Francozih in Italijanih, vsa znamenita dela svetovne literature je zbral v svojih prevodih. Pred nami se vrste „Camoensovi“ „Os Lusíadas“, izbor najboljših Calderonovih dram, Byron, Shelley, Whitman, Poe itd. Tudi Nemcev ni prezrl in prevel njihovo najznamenitejše delo, Goethejevega „Fausta“. Iz slovanskih literatur je prevel Mickiewiczzeve „Dziady“ pod naslovom „Tryzna“. Najboljši so prevodi iz onih pesnikov, ki so mu duševno sorodni: pozni romantiki in verbalisti, pestrobarvni epiki renesanse in cinquecenta, senzualistični pesniki ljubezni in uživanja. Neprekosljivi so pač prevodi Tassa, Camoensa in Viktorja Hugoja.¹

Na pesnika pa je vplivala tudi antika, v prvi vrsti helenizem, v istem zmislu kakor na Goetheja, vendar se pa pozneje, n. pr. v „Freskah in gobelinah“, te podobe iz antike popačijo v nekak frivolno rokoko, na Crébillonov ali Wielandov način. Ako poznamo po teh-le prevodih in vplivih pesnikova nagnjenja, se bomo veliko

¹ Prim. izvajanja A. Nováka v Jakubec-Novákovi: Geschichte der tschechischen Literatur. Leipzig, Amelang 1907, str. 314—323.

lažje orijentalni v velikanskem labirintu njegovih izvornih del. Pesnik je ustvarjal z nenavadno, naravno fenomenalno lahkoto in v par dneh in nočeh je nastalo marsikatero delo. Od časov Lopeja de Vege še svet ni videl take plodovitosti. Napisal je 246 knjig v 280 zvezkih: pesnitev, dram, novel, študij in prevodov.

„Ljubljanski Zvon“ je že leta 1902. (str. 587, 661) prinesel prav lepo in informativno študijo o Vrchlickem izpod peresa češkega literarnega historika prof. Jana Vobornika, zato lahko opustim podrobnosti, posebno naštevanje naslovov, ki ne povedo ničesar.

Nepregledna je vrsta lirčnih in lirsko-epičnih zbirk. Pesnik je ustvaril tudi par celotnih, trdno zgrajenih epov: globoko legendo asketičnega anahoreta „Hilarion“ (1881); dalje faustijado „Twardowski“ (1885) z oslavljenim faustovskim in ojačenim donjuanskim elementom; grandiozna je epopeja o tragičnem koncu Jeruzalema „Bar Kochba“ (1895), ki je prevedena tudi na nemško. Tudi iz snovi o Julijanu Apostatu je hotel pesnik napraviti epos, a jo je potem predelal v dramo. Dram je napisal pesnik trideset. Sujete je vzel iz najrazličnejših dob, iz antike, iz italijanske renesance, španske protireformacije, češkega srednjega veka in moderne sedanosti. Trilogija „Hipodamija“ (1889—91) je zgrajena po vzoru grške drame. Iz antike so „veseloigre „V Dijogenovem sodu“, „Katulova osveta“ in druge. Obe veseloigri so igrali tudi na slovenskem odru. Iz renesance je komedija „Pietro Aretino“. Najbolj se mu je posrečila „Noč na Karlštejnu“ (1885), sveža komedija iz življenja Karla IV, ki so jo uprizorili v lanski sezoni tudi pri nas. Trajnega glediškega uspeha pa njegove drame niso mogle doseči.

Proze Vrchlický ni napisal mnogo: nekaj novel, študij in esejev o tujih pesnikih. „Barvaste črepinje“ so pesmi v prozi, kjer občudujemo pesnikovo bogato invencijo in ostrost opazovanja. To delo imamo v Gestrinovem prevodu tudi Slovenci . . .

Nadarjenih učencev je imel Vrchlicki troje: katoliškega mistika Ksaverja Dvořáka, erotika Jaroslava Kvapila, dramaturga Narodnega gledišča v Pragi in Jaromirja Boreckega, ki smo mu posebno mi Slovenci dolžni hvalo, ker je prevajal iz Prešerna, Stritarja, Gregorčiča, Aškerca, Ketteja, Župančiča.

Z Jaroslavom Vrchlickim ni umrl le „kralj češke poezije“, ni umrl le največji sodobni pesnik vseh Slovanov, umrl je najplodovitejši in najbolj univerzalni pesnik sedanosti sploh . . .

Josip Premk:

Tobijeve noči.

II.

Stari Rakar se je prebudil nenadoma, kakor da ga je nekdo poklical. Stresel se je in natanko je čutil, kako mu srce nemirno utriplje; takoj nato pa se je zavedel in spoznal, da je videl tiste grozne reči le v sanjah in se je le v spanju tako zelo prestrašil. Okrenil je glavo, da je pernica rahlo zašumela in pogledal po sobi, kjer je bilo svetlo kakor podnevi. Pozabil je spustiti na oknih zatore, in zdaj je bila vsa soba polna bele mesečine. Natanko so se razločile na mizi različne trgovske knjige, papirji in zavitki in tudi njegovi dolgi beli lasje so se svetili v mesečini kakor srebrno predivo. Že se je sklonil, da bi vstal in spustil na oknih zavese, pa je obsedel v postelji, naslonjen s komolcem ob vzglavje, kakor da se mu ne ljubi in je le mirno in zamišljeno gledal tja proti široki mizi, ki je bila vsa pokrita s knjigami in papirji. In njegov obraz je bil videti tisti trenotek še mnogo starejši, nego je bil v resnici. Guba je temnela poleg gube in nizko čelo se mu je zgubančilo in zožilo tako, da so se goste obrvi skoro dotikale belih las, le tiste majhne žive oči so gledale po sobi tako svetlo, kakor da nečesa iščejo . . .

Blodile so po kotih, a se zopet in zopet zagledale tja v knjige in trgovske papirje, ki so ležali na široki mizi. In staremu Rakarju se je zazdelo tisti hip, da bi vstal in uničil vse do zadnjega lističa, sežgal in zmetal na gnojišče, potem pa zaklenil to sobo in je ne prestopil nikoli več. Vse, kar je kdaj upal v samotnih večerih, ko je delal različne račune ob brleči luči mnogokrat pozno v noč, vse naj bi izginilo v prazen nič in on sam bi odšel proč iz tega kraja, kjer je pustil vse svoje moči. Kolikokrat je mislil na ta čas, ko bo onemogel in star in se mu ne bo več ljubilo ukvarjati se s kupčijo; pa zdaj, ko je prišel tisti čas, ni v hiši sreče, kakor jo je želel sebi in sinu Izidorju; sama puščoba je in dolgčas, da bi človek najraje zbežal z lastnega doma.

Skoro mineta že dva meseca, odkar se je vrnil Izidor, a ves ta čas nista izpregovorila z očetom niti ene prijazne besede. Takoj prvi večer mu je povedal, da se misli poročiti v tujini, in to je bilo staremu Rakarju dovolj. Bilo mu je, kakor da je tisti hip zagrabil

nekdo vse njegove najsvetejše upe in jih vrgel v globok prepad; ali kakor je ljubil svojega edinca, je sklenil vendar trdno vztrajati pri svojem sklepu, pa četudi ostane na starost sam. Da bi videl kdaj, kako prodaja sin vse, za kar se je trudil toliko in toliko let in prepušča njegov dom tujim ljudem, ta misel se mu je zdela tako grozna, da je hodil par dni okrog kakor brez pameti. Ni se brigal ne za posle, ne za kupčijo, pozabljeni so ležali računi in različni zapiski tam na mizi, niti pisem se mu ni ljubilo odpirati. Čemu neki, saj ni imel nikogar več, da bi se zanj trudil in mučil, kakor dosedaj s tolikim veseljem za Izidorja. Postaralo se mu je lice še bolj; vesele oči so gledale mrko in temno, in glava mu je klonila globoko na ozke prsi, da so se Zabrdčani začudeno ozirali za njim, če je prišel slučajno skozi vas. A umikal se je tudi vaščanov; po cele dneve je lazil tam daleč za vasjo ob samotni žagi, posedal po tramovih in se vračal proti domu šele z mrakom. In čutil je, da nosi tudi Izidor težko vest, kajti umikal se ga je tako spretno, da se nista srečala po ves teden. Slišal ga je sicer vedno, pa naj je prišel domov ponoči ob zgodnji ali pozni uri, saj se je prebudil skoro vsake pol ure, vendar ga je pustil, da je v miru odšel po stopnicah gori v svojo sobo, kjer je hodil gor in dol nemirno mnogokrat dolgo v noč. In stari Rakar je rad poslušal nad svojo glavo te Izidorjeve korake, kajti vedel je, da premišluje in misli nanj... morda se celo kesa in se še premisli, ko uvidi svojo veliko zmoto. Saj vendar ni mogoče, da bi mu v tujini srce tako otrpnilo, da bi pozabil na vse in ne čutil prav nič več niti zanj niti zanjo, ki ji je vendar pisal tako lepa pisma.

In stari Rakar se je spomnil Terezinke, pred katero si sedaj ni upal stopiti. Pa kako tudi! Kolikokrat je prišla na večer k njemu, in ko sta sedela tam zunaj pred hišo na klopi, mu je pokazala včasih kako Izidorjevo pismo, ki ga je bral stari Rakar z istim veseljem kakor deklica sama. In potem sta govorila o njem tako zaupno kakor oče in hči. Stari Rakar ji je pripovedoval, kako uredi stanovanje, kaj vse še namerava prenoviti in predrugačiti, in Terezinka ga je poslušala in mu gledala verno v njegove odkritosrčne sive oči, ki so se iskriale veselo, kakor da že uživa s sinom vso to srečno bodočnost. Ako pa ni bilo Terezinke, je stopil z nočjo sam k Drmalčevim; kajti govorilo se je že dolgo po vsem Zabrdju, da je med Drmalcem in Rakarjem, kar se tiče Terezinke in Izidorja, že davno vse sklenjeno. In stari Rakar je bil te govorice skoro vesel, kajti Terezinko je ljubil kakor svojo hčer. Terezinka pa se ga je s

časom oklenila kakor svojega očeta. Da, včasih mu je zaupala celo več, posebno zadnje leto, ko so bila Izidorjeva pisma nekako redka in hladna. Pa stari Rakar jo je tolažil s tem, da tudi njemu ne piše več tako pogosto, najbrže zaradi preobilega učenja in drugih skrbi; pa saj se skoro vrne in potem ne odide nikoli več. In potem je prišel resnično, toda bogve, kako je pozdravil Terezinko, da ga pogleduje sedaj tako boječe in očitajoče, in da nima niti Drmalec zanj več tako prijaznih besed kakor poprej . . .

Stari Rakar je slonel v postelji in podpiral čelo s svojo suho desnico, v srcu pa mu je bilo težko, da bi se najraje razjokal nad svojo nesrečo. Vse, kar je upal toliko let, se je umaknilo tja nekam daleč, on sam pa je ostal s svojo težko prevaro na kraju, kjer je upal doživeti še toliko lepih dni . . .

Prav počasi je odgrnil odejo in stopil na tla poleg postelje bosonog, nato pa nataknil suknjene copate in ogrnil plašč, ki je visel na kljuki poleg vrat in stopil k oknu.

Zunaj je bila mirna poletna noč. Zrak je dišal po pokošeni travi in veter, ki je majal koncem hiše staro lipo, da je pritajeno šumela, je prinašal od nekod iz doline hripavo pasje lajanje. Strehe posameznih hiš so se jasno odražale v svetli mesečini druga od druge, celo šipe na malih oknih so se tupatam svetile, kakor da gori v hiši luč, in stari Rakar je popolnoma razločil tam na kraju rumenkasto pročelje Drmalčeve hiše in tista dva okna nad pritličjem, kjer je spala Terezinka.

Gledal je tja pozorno, kakor pred dobrimi štirimi leti, kadar se je Izidor ponoči kje zakasnil in ga je pot gotovo privedla tam mimo. A tokrat je bilo tam doli vse mirno, niti senca ni padla čez pot, in stari Rakar je naposled z mračnim obrazom potegnil preko okna rdečkasto zaveso. Tudi k drugemu oknu je že pristopil in iztegnil roko, pa se je obrnil in stopil k omari, prasnili z vžigalico ob zid in prižgal svečo, ki je stala na mizi in šele potem zagrnili tudi drugo okno.

Sedel je k mizi, odprl par pisem, ki so ležala na mizi že bogve koliko časa, nataknil naočnike in pričel čitati; pa kmalu je porinil zopet vse skupaj na konec mize in odprl miznico, kjer je imel shranjena Izidorjeva pisma.

Tokrat se mu je zazdelo, da je zunaj v veži zaškrtal zapah. Prijel je svečnik in odprl vrata na široko, da je bilo svetlo po vsej veži, sam pa je stal na pragu in je držal svečo visoko, kakor da hoče bolje videti. Ključ je v zapahu zahreščal drugič in hip nato

je vstopil Izidor, ki je obstal začudeno pri vratih, kakor da se je prestrašil lastnega očeta.

Stari Rakar se je hotel prvi hip obrniti, pa je obstal in ga gledal molče in skoro sočutno, kajti Izidorjev obraz je bil čudno bled in suh; dve temni gubi sta mu križali čelo, kakor da se je postaral v teh dveh mesecih za par let. Zaklenil je vrata in potisnil ključ v notranji žep, nato pa je stopil naprej in hotel mimo njega molče; pa kakor da ga je nekdo ustavil, je za hip obstal pred njim, da mu je padala luč naravnost v blede obraz.

„Kaj ste me čakali?“ je povprašal zamolklo, ne da bi pogledal očeta, ki je postavil s tresočo roko svečnik na mizo in sedel nato na stol poleg vrat, kakor da se pripravlja za daljši razgovor. Pogledal ga je parkrat z očitajočim pogledom, nato pa je lahno stresel z glavo in komaj vidno zganil z desnico.

„Mislim,“ je dejal naposled in gledal mrko v tla — „da si že v tistih letih, ko mora vedeti človek, kaj in kako je prav, ne da bi mu še kdo svetoval! Sicer pa sem ti že dovolj govoril —“

Izidor je počasi dvignil glavó in tudi obrvi je povzdignil visoko, nato pa je skomignil z rameni in stopil korak bliže k mizi.

„Povedal sem vam, kar sem sklenil in kar čutim tudi sam, da sem že v letih, ko lahko ločim slabo od dobrega; mislim, da je med nama vse dogovorjeno . . .“

Stari Rakar ga je pogledal osuplo, dasi je bil skoro pripravljen na tak odgovor; kajti v Izidorjevem glasu je trepetala razburjenost in neka globoka žalost, ki je pačila tudi njegov obraz v neprijetne in mrke gube; nato pa mu je pogledal naravnost v oči in je iztegnil suhljato desnico, kakor da mu ukazuje.

„Izidor! Od trmoglavosti do kesanja je en sam korak in ti ga storiš prej, nego danes misliš. Zdaj si še kakor pijan, nič čistega ni v tvojih mislih, kakor mošt so, toda ko spoznaš, da si ravnal napačno, bo mogoče že prepozno. Tam v tujini so te zastrupili; danes vem, da bi bilo mnogo bolje, ko bi te nikoli ne poslal od doma; pa če se je že zgodilo, izpreglej vsaj zdaj, ko si zopet doma in se ti je treba odločiti . . .“

„Oče, povedal sem vam!“ ga je prekinil Izidor nekoliko tišje; stari Rakar pa je zamahnil z desnico, kakor da ga ne mara poslušati.

„Vem, kar si mi povedal!“ je odvrnil mirno — „ampak vse tisto, Izidor, so samo besede, ki se ti zazde prav kmalu tako nezmiselne, kakor je zdaj nezmiselna ta tvoja trmoglavost.“

„Če pa se zgodi narobe?“ je opomnil Izidor zateglo in s odudarkom.

„Potem nimaš v prsih več srca, potem nisi več naš človek in ne moj sin!“ mu je odvrnil oče skoro razburjeno, kmalu nato pa je nadaljeval bolj mirno:

„Sicer pa stori, kakor hočeš! Povedal sem ti, kako sem sklenil jaz in tudi ti si bil nekaj mojih misli. Če pa hočeš ravnati sedaj drugače, je bolje, da odideš čim prej, kajti takega življenja nisem vajen . . . Samo sramoto si nakopal na mojo staro glavo, in tudi ti sam menda ne moreš stopiti z mirno vestjo po vasi, kjer govore zdaj samo o tebi in Terezinki. Štiri leta si lagal, pomisli! Bolje bi bilo, da bi ji ne pisal nikoli!

Izidor je gledal v tla kakor grešnik, tako se je videlo, kakor da si ne upa pogledati nikamor, dasi je čutil v prsih težko tesnobo, žalost in jezo obenem, pa ni našel niti ene prave besede, da bi dal duška tej svoji bolečini.

„In kako te je pričakovala . . .!“ je izpregovoril stari Rakar tiho, kakor da mu je vstal v duši najslajši spomin: „Še meni, ki sem star in ne mislim na take stvari, je bilo pri srcu prijetno in toplo, kadar sem jo slišal govoriti o tebi. Otrok je, nedolžen otrok, Izidor, pa vztrajno in dobro dekle, ki te je čakala vsa štiri leta tako udano in potrpežljivo, da se mi je mnogokrat zasmilila. Če sem se hudoval nad teboj, te je zagovarjala, če nisem hotel takoj ugoditi kaki tvoji prošnji, je prosila zate kakor sestra in če ni mogla drugega, pa je prišla tu mimo hiše, samo da je videla tvoj dom. Sedaj pa je ni . . . in bogve, kako bo ubožica pretrpela ta udarec. Sram me je, da si ne upam mimo Drmalčeve hiše — zaradi tebe, Izidor!“

Izidor je stal ob mizi bled in ves ponižan; z levico se je opiral ob stol, kolena pa so se mu tresla kakor mrzličnemu. V dnu duše se mu je zganilo nekaj, kakor usmiljenje, in ko je pogledal v očetov upali obraz, se mu je zahotelo z vso silo, da bi se nenadoma izpremenilo vse okrog njega, da bi izginila v nič vsa preteklost in da bi odpadle vse te težke vezi, ki ga še vežejo na domačo grudo . . .

„Kaj premišljuješ, Izidor?“ ga je opomnil oče komaj slišno in se mu počasi približal. „Spametuj se, Izidor! Saj vem, da nisi zloben, le tujina te je čisto pokvarila.“

„Pa kaj hočete?“ ga je povprašal, dasi je sam komaj vedel, kaj je izpregovoril.

„No, sedaj pa še vprašaj! Saj ne govoriva o stvari prvokrat,“ mu je malce osuplo odvrnil oče in iztegnil desnico proti oknu, kakor da hoče pokazati z roko, kam merijo njegove misli. Nato pa

je pristopil čisto k njemu in mu položil desnico na ramo: „Veš, že iz usmiljenja in zaradi obljube bi moral ravnati tako, drugo pride itak s časom samo. Saj ni napačno dekle, najboljša, kar jih poznam tod okrog in nekdanj si jo tudi sam . . . pa saj veš, kako je bilo pred leti in kaj si ji obljubljal v pismih. Premisli vse to in razsodi po pameti, pa boš mojih misli!“ . . .

„Saj sem premišljeval,“ je zamrmral Izidor, da ga je oče komaj razumel, „pa se mi zdi, če bi se zgodilo, da bi bila nesrečna oba!“

„Seveda, ko ti je v mislih še vedno tista Helena, ki ti je zmešala pamet z bogve kakšno lažjo! Jaz pa ti pravim, Izidor: Kar je bilo v mestu, naj ostane tam! Tebe pa čaka dom in nevesta tukaj, kakor si odločil nekdanj sam!“

„Ali ona me čaka kakor Terezinka,“ je zavzdihnil po dolgem molku in pogledal očeta s široko odprtimi očmi.

„Pa stori, kakor ti veleva srce! Toda v to hišo —“ in pri tem je pokazal s kazalcem v tla — „je ne bo nikoli!“

Zunaj pri fari je udarila polnočna ura in stari Rakar se je obrnil proti postelji.

Ivan Grafenauer, Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. II. del.
Doba narodnega prebujenja (1848–1868). Ljubljana, 1911. Založila „Katoliška bukvarna. 8°. VIII + 475 str.

Literarno-zgodovinski kritiki pristojna naloga, da podrobno pokaže, kako je Grafenauer predelal ogromno slovstveno gradivo, o katerem govori drugi del njegove zgodovine; meni preostaja le to, da povem svoje mnenje o celoti s kulturno-političnega stališča in da v tem okvirju podam nekatere podrobnosti.

Grafenauerjevo naziranje o slovenski kulturi in političnem življenju te dobe in njegovo presojanje naših takratnih mož se v glavnih potezah ujema z onim, ki ga zastopa „levica“ naših literarnih in političnih zgodovinarjev. Ako se mu očita od „desničarjev“, da je preveč upošteval „levičarje“, ne more ta očitke omajati temelja, ker so pretrdna dejstva, na katerih sloni sodba in obsodba. Pač pa se pridružujem mnenju „desničarjev“ v tem, da bi bila oblika lahko mirnejša, ker deluje resnica že s svojo notranjo močjo in ne potrebuje za svojo prepričevalnost še zunanje, recimo nekake brahijalne sile.

Ni dovolj, da pokažemo, kaj je kdo storil dobrega, marveč je treba tudi povedati, koliko je uničil ali prikrajšal boljšega, nego je bilo njegovo. In to se je sedaj storilo glede Bleiweisa in njegovih drugov na literarnem in političnem polju. Drugi pridejo na vrsto ob svojem času. Ono tradicionalno slovensko zgodovinopisje, kulturno in politično, se ne more vzdržati, ker je v nasprotju z življenjskimi dejstvi.

Kar se tiče podrobnosti v Grafenauerjevi zgodovini, omenjam sledeče: „Sloveniji“ so bili uredniki Cigale, Dežman in Cegnar (str. 46). Afera Levstika z deželnim predsednikom kranjskim baronom Conradom (Grafenauer, str. 351) je pojasnjena že v „Naših Zapiskih“ (VII. 1910, str. 220.) „Laibacher Zeitung“ je namreč dne 4. maja 1870. leta priobčila oficijelno izjavo, po kateri je dobil Levstik pri svojem odhodu iz Ljubljane na Dunaj od deželnega predsednika „aus seinen Privatmitteln eine geringfügige Geldaushilfe, dieselbe aber jedoch, da er sie als Darlehen ansehen wollte, bereits erstattet, im übrigen aber für das erwähnte Blatt („Pavliha“) weder irgend eine Subvention bei der Regierung angesucht hat, noch ihm eine solche zugesichert oder zugewendet worden ist“. Vest „Slovenskega Naroda“, da bi bil Conrad ponujal Levstiku 1300 gld. letne plače za urejanje slovenskega vladnega lista, zanikuje Conrad v pismu na Bleiweisa z dne 15. aprila 1870. — Zarnik ni bil med ustanovitelji „Slovenskega Naroda“ (Grafenauer, str. 425 in 429), kakor razvidno iz 106. štev. „Slovenskega Naroda“ z dne 17. sept. 1872.

Dr. Lončar.

Dr. Viktor Tiller, Ustavoznanstvo avstrijsko-ogrske države. Ponatis iz letnega poročila c. kr. državne gimnazije v Rudolfovem za leto 1911/12. V. 8°. 44 str. Cena 80 v. — V nemškem letnem poročilu novomeške gimnazije je priobčil prof. dr. Tiller glavne točke iz ustavoznanstva avstrijsko-ogrske države. Na uvodnem mestu je podal pregled o razvoju države, temu slede najvažnejši državni osnovni zakoni in nato ustava obeh državnih polovic z Bosno in Hercegovino. Spis bo posebno dobrodošel dijakom višjih razredov srednjih šol.

— e —

Dr. Karl Glaser, Der indische Student. (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Bd. LXVI, 1—37). Leipzig 1912.

Že kot dijak na mariborski gimnaziji je g. prof. Glaser pod vplivom Davorina Trstenjaka vzljubil jezik starih Indov, in najlepšo dobo svojega življenja je posvetil obsežnim in težavnim študijam indologije. Lepo število razprav in prevodov v nemškem in slovenskem jeziku nam priča o tem. V svoji najnovejši študiji je na podlagi bogate obredne literature opisal zanimivo življenje indijskega dijaka. Razpravo je nemška kritika ugodno sprejela.

Š.

Antologija novije srpske lirike. Sastavio Bogdan Popović, profesor uporedne književnosti na univerzitetu. Beograd, S. B. Cvijanović, 1912. 8°. XXIX + 235 str. Cena 3 K. — Ta okusno opremljena druga izdaja antologije je ponatisek v cirilici one, ki jo je lani izdala Matica Hrvatska med svojimi publikacijami, in o kateri je „Ljubljanski Zvon“ obširneje poročal v letošnji aprilski številki.

Novi Akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. XI, št. 3, 4.

Po kratkem presledku sta izšla tretji in četrti zvezek; tako smemo upati, da izideta pred novim letom še tudi ostala zvezka. V obeh zvezkih najdem marsikaj dobrega in za javno izvajanje sposobnega; toda izkušnja me že dolgo let uči, da bode pač še veliko vode poteklo po naši Ljubljani, predno bomo tega kaj slišali, izvzemši kak zbor. Ali vendar sta Janka Ravnika „Večerna pesem“ in Vazilija Mirka „Glasbeni utrinki III“ dve upoštevanja vredni skladbi. Upajmo, da nam „Glasbena Matica“ priredi kak klavirski koncert, saj je vendar nastavila mla-

dega, nadarjenega pianista, g. Trosta in postavila že tudi v proračun lepo vsoto za mal klavir za komorne večere. „Večerno pesem“ je mladi komponist posvetil svoji učiteljici, gospe Vidi Talichovi, kar je ga. Talichova zaslužila, ker nam je v kratki dobi vzgojila par resnih pianistov. V tretjem zvezku je objavil tudi Jos. Vedral ljubek „Scherzetto“ za štiri gosli. Vijolinske literature imamo zelo malo, zato nam mora biti taka skladba toliko bolj dobrodošla. V istem zvezku je tudi objavljen Mirkov kratek solospjev, „Otožno temno..“ Muzikalno se popolnoma ujema z besedilom, klavirsko spremljevanje je bogato. — Iz zapuščine Hajdrihove je v četrtem zvezku objavljen solospjev „Sirota“. Skladba je sicer iz leta 1872., torej praznuje že svojo 40letnico, vendar ne dela tudi XI. letniku „Novih Akordov“ sramote, kar gotovo priča o izredni nadarjenosti Hajdrihovi. Končno maram omeniti tudi zbere. E. Adamič objavlja dva mešana zbora: „Bela breza se zdramila...“ in „Ecce dolor“. Besedilo prvi pesmi je jako priprosto in nežno, nima prav nič jugoslovanskega in zakaj v muziki toliko aparata. Komponist pripisuje zboru tudi nezaslišane stvari. Grlo pač ni instrument, na katerem se da izvajati vse. Po mojem mnenju bi bilo za komponiste vokalne glasbe prav dobro, da bi se ozirali tudi nekoliko na možnost izvajanja. Če abstrahiramo omenjene nedostatke, je pa „Bela breza“ lahko v ponos Adamiču in — Slovencem. „Ecce dolor“ je res veličastna kantata, četudi zelo težka. — Rožančev „Kaj bi te vprašal“ bi se v kvartetu glasil prav čedno. — Preidem k prilogama. Čimdalje bolj uvidevam potrebo prilog in želim le, da bi skoraj izhajale z vsako številko, ker so živa potreba, dasi vzbujajo zlasti našim merodajnim krogom večkrat neprijetne občutke, ker še niso vajeni prenašati odkrite kritike. Po mojem mnenju bi bilo boljše zbornik pri vsaki številki prikrajšati, prilogo pa razširiti. Zbornik se lahko skrajša, dokler ne dosežejo izvajajoči umetniki ustvarjajočih. — Vsebina tretje številke nas seznanja sicer o vseh važnejših dogodkih v muzikalnem svetu, koncertne kritike čitam z zanimanjem, poročila o gledišču, glasbenih društvih, o slovenskem glasbenem svetu so po možnosti popolne — vendar pa pogrešam razprave, katere bi bile tako potrebne za našo glasbeno zgodovino. V četrti številki se mi je v tem oziru želja deloma izpolnila. Ta je posvečena Hajdrihovemu spominu. Ferdo Kenda, kakor tudi ravnatelj Fran Gerbič podajata zanimivosti iz življenja Hajdriha bolj kot človeka kakor skladatelja in pevca. Prav tako je zanimivo tudi poročilo Adamiča o zapuščini Hajdrihovi in poročilo Fr Kende o zgodovini pevskega društva „Hajdrih“. Manjka torej še članka o Hajdrihu kot skladatelju in seznama vseh njegovih skladb. Kot dodatek tej številki je pridejana zakasnela kritika koncerta Sattnerjevega oratorija „Vnebovzetje Mar. Device“ izpod sigurnega peresa A. Lajovca. *Dr. P. Kozina.*

Zbirka slovenskih narodnih pesmi. Besede zapisal dr. J. Debevec. Harmoniziral in uredil Marko Bajuk. IV. zvezek. V Ljubljani, 1912. Založila „Kato-liška bukvarna. 8°. 26 str. — Zbirka obsega 24 pesmi, skoraj vse iz Cerknice na Notranjskem, ki jih je pel pokojni posestnik Matija Rožanc.

† **Peter pl. Radics.** Dne 24. septembra t. l. je v Ljubljani umrl znani zgo-dovinar kranjski, ces. svet. Peter pl. Radics. Rojen je bil l. 1836. v Postojni kot sin cestnega komisarja, ki se je bil priselil iz Ogrskega. Po končanih vseučiliških

študijah je bil nekaj let suplent na ljubljanski gimnaziji, od l. 1862. pa se je izključno posvetil žurnalistiki in pisateljevanju. Po pravici so ga imenovali „kranjskega historiografa“. Odkar je l. 1859. priobčil v „Vodnikovem albumu“ važne arhivne podatke o protireformaciji („Über ein Protocoll »Religionis Reformationis in Krain« aus den Jahren 1614—18“), je nad pol stoletja neumorno zbiral gradivo o kranjski zgodovini ter ga priobčeval po raznih časopisih. Zanimale so ga vse dobe domače zgodovine, zlasti se je pečal z Valvasorjem; obsežna monografija „Johann Weikhard Freiherr von Valvasor“, ki je izšla l. 1910., je Radicevo najodličnejše delo. Po vzgoji Nemeč, je rad sodeloval tudi pri raznih slovenskih časopisih in zbornikih. V „Ljubljanskem Zvonu“ nahajamo te-le članke iz njegovega peresa: 1886: „O šetališčih mesta ljubljanskega“. — „Prva slovenska ustavna listina Kranjske“. L. 1818. so obnovili stare kranjske stanove, in ta cesarjev štatut je izšel tudi v slovenskem jeziku. — „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. stol.“ — 1887: „Iz francoske dobe. Slovenski uradni spis iz l. 1810“. — „Slovenske predstave v deželnem gledališču v Ljubljani od l. 1789. do 1850.“ — „Slovenski recepti“ (ok. l. 1700.). — 1893: „Anton Linhart“. — 1894: „Avstrijska vojna proklamacija iz l. 1813.“ (v slovenskem jeziku). — „Graščine in hiše rodovine Valvasorjeve na Kranjskem“. — „Stari zemljevidi dežele kranjske v narodni knjižnici pariški“. — 1902: „Licejsko poslopje v Ljubljani“. — Ko je l. 1865. začel izhajati v Ljubljani nemško pisan, a slovenskemu narodnemu gibanju prijazen časopis „Triglav“, je vstopil pokojni Radics med sotrudnike in s P. Hicingerjem sta kot zgodovinarja zagovarjala posebno vrsto federalizma, „notranje-avstrijsko skupino“ (Štajersko, Kranjsko, Koroško, Primorsko), ki bi bila enakopravna s češko, poljsko in ogrsko državno skupino. Ta čudni narodni program,¹ za katerega je bil tudi dr. Bleiweis, so slovenski politiki kmalu zavrgli in od l. 1866. so zagovarjali zopet narodno pravo namesto historičnega. Zaman je Radics še enkrat l. 1870. v „Slov. Narodu“ povzdignil glas za „Notranjo Avstrijo“. Iz vseh njegovih razprav, katerih število je izredno veliko, govori iskrena ljubezen do Kranjske in do njene slavne preteklosti. To žarko navdušenje obenem z neprisiljeno prijaznostjo in z neizčrpnim humorom si je ohranil do pozne starosti navzlic temu, da mu je življenje prineslo dokaj bridkosti. Odličnemu nestorju kranjskih zgodovinarjev pripada častno mesto med ljubljanskimi literati zadnjih desetletij!

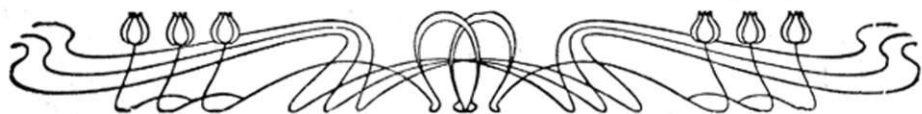
Milan Pajk.

Kette in Aškerc. Gospod dr. Fr. W., bivši Kettejev šolski tovariš, me je opozoril, da je v mojem zapisku v 9. številu „Lj. Zvona“ nejasno povedano, kako je bilo s Kettejevo maturo. Na str. 510. pišem namreč, da Kette ni imel mature, na str. 511. pa, da je napravil maturo. To navidezno protislovje moram pojasniti. Kette je šel l. 1897. na nabor še kot sedmošolec; ker ni imel niti izpita za prostovoljski tečaj niti še mature, je bil potrjen za vojaka za tri leta. Vendar je nato dovršil še osmo šolo ter napravil koncem šolskega leta 1898. tudi maturo. Na str. 510. je popraviti v 2. odstavku letnico 1898 v 1899, tako da se glasi dotični stavek: „Že l. aprila 1899. so morali težkobolnega Ketteja . . . odpustiti.“ Kette je 26. aprila 1899. umrl in bil 27. aprila pokopan.

F. Govekar

¹ Prim. o tem, kar piše dr. Lončar v „Bleiweisovem zborniku“ str. 179.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

Prometa koncem leta 1911 614·5 milijonov.

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ulica šte. 3.

Stanje hranilnih vlog nad 42 milijonov kron.

Rezervni zaklad nad 1.300.000 kron.

Največja slovenska hranilnica.

Sprejema vloge vsak delavnik.

Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov.

Obrestuje po

4 ¹/₄ ⁰/₁₀₀

brez odbitka.

Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo.

Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada.

Izključena je vsaka špekulacija in izguba vloženega denarja.

Posoja na zemljišča in poslopja proti 5% obrestim in najmanj ¹/₂% amortizacije.

Za varčevanje ima vpeljane

domače hranilnike.

Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.